

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA V LJUBLJANI
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

KAJA NAGLIČ

**Primerjalna analiza povedkovega prilastka in
povedkovega določila**

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Mojca Smolej

Univerzitetni program prve stopnje:
Slovenistika

Ljubljana, september 2013

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Mojci Smolej za pomoč pri pisanju diplomskega dela.

Izveček

Diplomsko delo obravnava eno od odprtih vprašanj slovenske skladnje, in sicer stavčna člena povedkovo določilo in povedkov prilastek. Pregledno povzema razprave, ki so bile na to temo že napisane, in jih primerjalno postavlja ob *Slovensko slovnico* avtorja Jožeta Toporišiča. V praktičnem delu prinaša analizo nekaterih publicističnih besedil in opazuje odražanje teoretičnih ugotovitev na avtentičnih primerih.

Ključne besede: povedkovo določilo, povedkov prilastek, skladnja

Abstract

Thesis speaks about one of up until this day opened questions in the field of Slovene syntax, sentence elements – subject complement and predicative modifier. It provides a clear summary of disquisitions written on this subject matter and comparatively places them next to the *Slovene grammar* by Jože Toporišič. In the practical part it gives analysis of some publicistic texts and observes how theoretical findings reflect in genuine examples.

Key words: subject complement, predicative modifier, syntax

Kazalo

1	UVOD	5
2	TEORETIČNI DEL.....	6
2.1	POVEDKOVO DOLOČILO	6
2.1.1	Ivanka Černelič Kozlevčar: O pomenu in sintaktičnih možnostih samostalnika in pridevnika v povedni rabi.....	7
2.1.2	Andreja Žele: Tipologija poved(kov)ne rabe v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, Andreja Žele: Povedkovniška vloga v slovenskih povedih.....	9
2.2	POVEDKOV PRILASTEK.....	12
2.2.1	Breda Pogorelec: Dopolnilnik (povedkov prilastek) v slovenski skladnji, Breda Pogorelec: Dopolnilnik (povedkov) v slovenski skladnji.....	13
2.3	POVZETEK TEORETIČNIH UGOTOVITEV S KOMENTARJEM.....	15
3	ANALIZA	20
3.1	Povedkovo določilo	20
3.1.1	Boštjan M. Turk: Türkova "teza"	20
3.1.2	Zlata Krašovec: Bralna značka.....	22
3.1.3	Vinko Vasle: Tajna novinarska loža	23
3.1.4	Igor Guzelj: Varuhi molka v modernem času	24
3.1.5	Gregor Virant: Pahorjev referendum.....	26
3.2	Povedkov prilastek	28
3.2.1	Boštjan M. Turk: Türkova "teza"	28
3.2.2	Zlata Krašovec: Bralna značka.....	28
3.3	Komentar k analizi.....	28
4	SKLEP.....	30
5	VIRI IN LITERARURA	31
6	PRILOGE	32

1 UVOD

Povedkovo določilo in povedkov prilastek sta stavčna člena, o katerih je bila napisana že vrsta razprav, a kljub temu marsikatero vprašanje ostaja odprto. Oba sta del povedkove sintagme in torej nesamostojna stavčna člena. V njuni vlogi lahko nastopajo različne besedne vrste. Prvi povedku pomen določa, drugi dopolnjuje.

V diplomskem delu skušam celovito in pregledno povzeti, kar je že bilo zapisanega v slovenskem jezikoslovju o povedkovem določilu in povedkovem prilastku. *Slovensko slovnico* bom vzela kot temeljno izhodišče. Poleg slovnice bom povzela še nekatere razprave, napisane po letu 1970, ki obravnavajo to temo. O povedkovem določilu pišeta Ivanka Černelič Kozlevčar v razpravi z naslovom O pomenu in sintaktičnih možnostih samostalnika in pridevnika v povedni rabi ter Andreja Žele v razpravi Tipologija poved(kov)ne rabe v Slovarju slovenskega knjižnega jezika in razpravi Povedkovniška vloga v slovenskih povedih. O povedkovem prilastku piše Breda Pogorelec v razpravi Dopolnilnik (povedkov prilastek) v slovenski skladnji ter v razpravi Dopolnilnik (povedkov) v slovenski skladnji.

V praktičnem delu diplomskega dela bom analizirala nekaj aktualnih besedil. Poiskala bom povedkova določila in povedkove prilastke ter opazovala, kako se odražajo teoretične ugotovitve na praktičnih primerih.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 POVEDKOVO DOLOČILO

V *Novi slovenski skladnji* avtor Jože Toporišič razdeli stavčne člene na glavne oz. samostojne in stranske oz. nesamostojne. Med prve sodijo osebek, povedek, prislovno določilo in predmet, samostojne pa jih imenuje, ker niso nikoli del kakega drugega stavčnega člena (Toporišič 1982: 148). Nasprotno sta torej prilastek in povedkovo določilo nesamostojna stavčna člena, saj sta zmeraj le del katerega izmed glavnih stavčnih členov. Pri nadaljnji definiciji povedkovega določila se avtor opira na *Slovensko slovnico* iz leta 1956, imenovano tudi slovnica štirih, ki so jo napisali Bajec, Kolarič, Rupel in Šolar. Povedkovo določilo razume kot besedo ali besedno zvezo, ki pomensko nepopolnemu glagolu dopolnjuje pomen. Pri glagolih z nepopolnim pomenom sta šele glagol in povedkovo določilo skupaj pravi povedek. V *Slovenski slovnici* iz leta 2004 avtor Jože Toporišič natančneje opiše skupine pomensko nepopolnih glagolov, ob katerih se pojavlja povedkovo določilo. Združi jih v sedem skupin.

1. V prvi kot najsplošnejše pomožne glagole navede glagole *biti*, *postati*, *imeti*, npr.: *Tvoj oče je še mlad.* – *Postal si nekam molčeč.* – *Stanovanje imate zelo lepo urejeno.* V oklepaju s pomočjo primerov razloži, da ti glagoli niso vedno nepolnopomenski.
2. Za drugo skupino zapiše, da so druge vrste pomožniki tudi glagoli kot v naslednjih stavkih: *Zdeli so se mi zadovoljni.* – *Videti si zdrav.* – *Izgleda (pogovorno) mlad.* – *Vse to ostaja negotovo.* – *Izkazal se je strokovnjak.* – *Pokazal se je zelo dober delavec.* – *To zame ne predstavlja nobene napake.*
3. V tretjo skupino pomožnikov uvrsti avtor naklonske glagole, npr., *moči*, *hoteti*, *morati*, *smeti*, *imeti* 'morati' ter druge naklonske izraze, npr. *nujno*, *treba* ipd.
4. V četrto skupino sodijo fazni glagoli, npr. *začeti*, *nehati* (*Začni delati*).
5. V peto skupino prišteva frazne glagole, v katerih se kot vez pojavljajo različni drugi glagoli, npr. *vršiti* ali *delati*, njihovo povedkovo določilo pa so izglagolski samostalniki ali medmeti: *Vršimo popravila nogavic (popravljamo).* – *Ne delaj greha (ne greši).* – *Stroj dela puh-puh-puh.*
6. V šesto skupino avtor uvrsti zveze, ki jih ponazori s primeri: *Postavili so se v krog* (tj. *tvorili so krog*). – *Krilo se je izoblikovalo v zvon.* – *Spremenila se je v laboda.* – *Grad je razpadel v prah in pepel.* – *Postavite se v trostope.* – *Seno zgrabite v kupe/v gredice.*

7. Pod točko sedem pojasni, da se različne vrste pomožnih glagolov lahko kopičijo, npr. *Treba bo postati (skromen)* (611–613).

Povedkovo določilo je lahko izraženo tudi stavčno, in sicer s povedkovim odvisnikom. To je stavčno povedkovo določilo glavnega (ali nadrednega odvisnega) stavka. Vprašalnice zanj so *kdo* ali *kaj* (ali *kakšen* ali *kateri*) + vez glavnega (nadrednega) stavka. Uvaja ga veznik *da*, oziralni zaimki, vprašalni zaimki, vezniki *kot*, *kakor*, *ko* (tudi *kot da*). Povedkov odvisnik je ali samostalniški ali pridevniški stavek, lahko pa tudi povedkovniški. Primeri: *Hoditi v šolo pomeni, da si privilegiran.* – *Sedaj si to, kar si hotel biti.* – *Vprašanje je, komu s tem pomagamo.* – *Bilo mu je, kot da bi se znova rodil* (638, 639).

V poglavju o osebku *Slovenska slovnica* razlaga, da povedkovo določilo vpliva na obliko povedka, ko je v povedkovem določilu samostalnik v množini ali dvojini. V takem primeru je vez kljub needninskemu osebku v množini ali dvojini, npr. *To mesto so Brežice.* – *Ta par sta Rodinova ljubimca* (609).

Povedkovo določilo *Slovenska slovnica* omenja tudi v poglavju o predmetu, kjer kot eno od možnih oblik predmeta navaja nedoločniško zvezo in dodaja, da je "nedoločnik ob povedku (ali glagolu) predmet le, če se da izraziti tudi s celim stavkom ali s samostalnikom" (616). Primer take pretvorbe: *Prositi me je sram.* > *Sramujem se, da bi prosjačil.* in *Sramujem se prošnje/prosjačenja.* Avtor dodaja, da "če taka pretvorba ni mogoča, take nedoločnike obravnavamo kot povedkova določila naklonskih, faznih in podobnih glagolov in izrazov" (prav tam).

2. 1. 1 Ivanka Černelič Kozlevčar: O pomenu in sintaktičnih možnostih samostalnika in pridevnika v povedni rabi

Ivanka Černelič Kozlevčar v svoji razpravi preučuje povedkovo določilo z drugega zornega kota. Zanima jo, kakšna je vloga samostalnika in pridevnika poleg glagola, torej v vlogi povedka oziroma povedkovega določila.

Tipično samostalniško stavčno mesto je osebek ali predmet. Pri analizi samostalnika glede na povedno rabo avtorica ugotovi, da se ne pojavljajo vsi samostalniki enako pogosto v vlogi povedkovega določila in da je različna tudi njihova pomenska vloga. Glede na slednjo določi devet pomenskih skupin samostalnikov, ki se pojavljajo v vlogi povedkovega določila.

1. V prvo skupino uvrsti samostalnike, ki se pojavljajo v stavčnih tipih *To je miza* in *Češnja je drevo*. Pri prvem tipu gre za poimenovanje stvari, kjer samostalnik ohrani

nespremenjen predmetni pomen. Pri drugem tipu gre za nadredno poimenovanje oz. uvrščanje pojmov, izraženih z osebkom.

2. V drugo skupino uvrsti samostalnike, ki označujejo osebo glede na poklic, naziv, dejavnost, npr. *Moj sosed je zdravnik*. Černelič Kozlevčar ugotavlja, da ta skupina samostalnikov v povedni rabi izgubi predmetni pomen, saj ne pomeni več osebe z določenim poklicem, nazivom, temveč določen poklic, naziv. Spremenjena stavčna funkcija torej spremeni samostalniku pomen.
3. V tretjo skupino sodijo glagolski samostalniki, ki pomenijo delujoče osebe, npr. *On je zagovornik novih predpisov*. Ti samostalniki so zamenljivi z ustreznim glagolom, npr. *On zagovarja nove predpise*. Avtorica izpostavi, da imajo tu samostalniki dopolnilo, ki pri glagolskem povedku stoji v tožilniku, pri samostalniškem pa v rodilniku.
4. V četrto skupino sodijo samostalniki, ki pomenijo osebe ali stvari z določenimi pozitivnimi ali negativnimi lastnostmi ali v določenem stanju. Tudi za te samostalnike avtorica ugotavlja, da v povedni rabi izgubijo predmetni pomen, saj ne pomenijo več osebe ali stvari, pač pa lastnost oziroma stanje, ki se jima pripisujeta, npr. *On je bedak*. Ker je izražanje lastnosti samostalnika v osebku značilno za pridevnik, je ta vrsta samostalnikov zamenljiva z ustreznimi pridevniki, npr. *On je bedast, neumen*.
Na tem mestu avtorica izpostavi, da je za to skupino samostalnikov povedna raba tako značilna, da se "more uporabljati za zanesljivo oporo pri ugotavljanju takega pomena tudi pri samostalnikih z drugačnim osnovnim pomenom" (Černelič Kozlevčar 1971: 3). Navaja primer samostalnika *cunja*, ki v osnovnem pomenu pomeni kos izrabljenega blaga. V zvezi *Cunja si, ne gospodar* pa izraz *cunja* označuje osebo glede na določeno lastnost. "Značilnost, da samostalni v povedni rabi zgubi predmetni pomen in označuje osebo, stvar v osebku, odpira vrata najrazličnejšim ekspresivnim metaforičnim zvezam: [...] *njegov avto pa je stara škatla*" (prav tam).
5. V peto skupino avtorica uvrša samostalniške predložne zveze, ki izražajo stanje osebe, stvari, izražene v osebku, npr. *biti brez skrbi, brez dela, pri zavesti, v sorodu, v stiski, v slabem stanju*. Navaja tudi primere z dajalnikom, kjer pa gre za izražanje odnosa, razmerja in ne stanja, npr. *biti komu v tolažbo, v pomoč, na razpolago*.
6. V šesto skupino sodijo samostalniki, ki pomenijo osebo glede na njen odnos do druge osebe, npr. *Ona je njegova sestra*.
7. V sedmo skupino šteje avtorica abstraktne samostalnike, ki v osnovnem pomenu pomenijo določeno čustveno stanje ali odnos, razmerje med osebama ali osebo in stvarjo, dejstvom, npr. *Otroci so naša skrb*.

8. V osmo skupino sodijo samostalniki, ki pomenijo določena dejanja, dejstva, kot so *čudo*, *čudež*, *greh* ipd. Avtorica ugotavlja, da v primerih, kjer je dejanje, dejstvo izraženo z odvisnim stavkom, ti samostalniki ne pomenijo več dejanja, dejstva, temveč to, kar je izraženo z odvisnikom, vrednotijo, npr. *Čudež bi bil(o), če bi ujel kaj rib. Greh bi bil(o), če ne bi šli ob lepem vremenu na sprehod. Nesmisel je bil, da ga niste ubogali.*
9. V deveto skupino avtorica uvrsti "posebno kategorijo besed, ki v osebnih in brezosebnih stavkih izražajo vrednotenje oziroma subjektivni odnos, stanje ali naklonskost" (6). V primerih za prejšnjo skupino samostalnikov, je dejstvo, ki se vrednoti, izraženo z odvisnikom. Lahko pa se izrazi tudi z nedoločnikom, npr. *Užitek se je bilo voziti po tako lepi cesti.* V pomenu stanje izražajo samostalniki vremenske razmere ali razmere, okoliščine v kaki sredi, npr. *Včeraj je bilo mraz. Zunaj je bila že tema. Jutri bo dež. Križ bo pri vas, če bodo vsi otroci odšli.* Tovrstni samostalniki izražajo tudi fizično in psihično stanje, počutje oseb, npr. *Strah me je. Sram me je.* Poleg tega izražajo samostalniki te skupine tudi naklonskost, in sicer lahko izražajo potrditev, npr. *Resnica je, da se tako ne pride daleč.*, ali pa nujnost oziroma možnost, npr. *Tvoja dolžnost je, da mu pomagaš.*

Pridevnik v stavku običajno zaseda mesto prilastka ali povedkovega določila. Avtorica ugotavlja, da povedna raba ni "enako značilna za vsak pridevnik, da je predvsem odvisna od vrste oziroma pomena pridevnika, torej odloča o njegovi rabi ista značilnost kot pri samostalniku" (8). Nadalje ugotavlja, da je povedna raba značilna predvsem za kakovostne pridevnike, npr. *Paznik je bil s kaznjenci zelo človeški.*

Razpravo zaključijo z ugotovitvijo, da je za povedkovo določilo značilno izražanje lastnosti samostalnika v osebku in da to nalogo opravljajo predvsem pridevniki. Enako vlogo opravljajo tudi samostalniki, ki pa se zaradi razpredmetenja pomena približajo pridevnikom (9).

2. 1. 2 Andreja Žele: Tipologija poved(kov)ne rabe v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, Andreja Žele: Povedkovniška vloga v slovenskih povedih

Andreja Žele v obeh razpravah preučuje povedkovnik kot kategorijo povedkove rabe (in ne besedno vrsto), ki v stavčni strukturi zaseda mesto povedkovega določila. Ker sta si vsebinsko razpravi podobni, ju povzemam skupaj.

Avtoričin namen je opredeliti povedkovnik kot pomenskoskladenjsko kategorijo oz. kategorijo povedkove rabe oz. kot povedkovo kategorijo stanja/lastnosti. Torej ne kot besedno

vrsto, kot povedkovnik razume *Slovenska slovnica* (Toporišič 2004: 412). Opredeliti ga skuša z naslednjimi ugotovitvami.

1. Povedkovniki pomenijo stanje ali lastnost, vezljivi oz. kot nosilci vezljivosti pa različna razmerja oz. odnose.
2. Povedkovniki ne določajo drugih besednih vrst in tudi ne pojasnjujejo njihovih lastnosti. Čeprav imajo nekatere značilnosti prislovov, se vežejo le z vezjo ali z nepolnopomenskimi glagoli in zato ne morejo pojasnjevati pomensko samostojnih glagolov in pridevnikov.
3. Povedkovniki imajo skladenjsko vlogo povedkovega določila (ta opredelitev ne velja povsem enako za prvotne in drugotne povedkovnike).

Z vidika besednovrstnosti je avtorica sestavila naslednjo tipologijo rabe povedkovnikov.

a) Pridevniški povedkovniki:

a₁) Vezljivi izglagolski pridevniški povedkovniki: *deležen (česa)*, *dolžen (komu kaj)*, *lasten (komu)*, *namenjen (komu)*, *odgovoren (komu/za koga)*, *vreden (koga/česa)* ipd.; prostomorfemski: *blazen od*, *bolan od*, *dober za/kot*, *interesanten za*, *len za*, *nagnjen k*, *odvisen od* ipd.

a₂) Nevezljivi neizglagolski pridevniški povedkovniki: *domač*, *ljudski*, *mogoč*, *možen*, *neučakan*, *trden*, *varen*, *zgoden*, *znan*, *življenjski* ipd.; nepregibni: *ad acta*, *fair*, *flegma*, *fuč*, *kaput*, *nobel*, *tešč* ipd.

b) Prislovni povedkovniki: *bot*, *dolgčas/predolgčas*, *larifari*, *mar*, *mraz/premraz*, *narobe*, *res/preres*, *tema/pretema*, *všeč*, *žal/prežal* ipd.; naklonski: *gotovo*, *mogoče/nemogoče*, *možno*, *očitno*, *pomembno/nepomembno*, *nesmiselno*, *rad-a-o*, *vredno*, *všeč* ipd.

c) Samostalniški povedkovniki so pretežno izglagolski: *navada*, *sram*, *škoda/preškoda*, *zakon* ipd.; prostomorfemski: *reklama za*; z nedoločnikom: *užitek*, *veselje*.

c₁) Neizglagolski samostalniški povedkovniki: vezljivi: *kos (komu/čemu)*, *last (koga/česa)*, *tip (koga/česa)* ipd.; nevezljivi: *fakt*, *basta/konec*, *luksuz*, *nonsens*, *nič* ipd.

č) Samo povedkovniki so npr. *všeč*, *prav*, *dolgčas/predolgčas*, *mar*, *mraz*, *okej*, *sram*, *škoda*, *tema* ipd.

d) Povedkovniki so lahko še izglagolski medmeti kot stavčni členi, npr. *To bo joj/prejoj*, in sklopi tipa *boglonaj*, *bogpomagaj*, *bogve* (Žele 2000: 61, 62)

Poleg pravih povedkovnikov (opisani zgoraj) avtorica opiše tudi drugotne oz. konverzacijske povedkovnike. Za razliko od prvotnih povedkovnikov je povedkovnodoločilna vloga zanje drugotna, torej ne nujno prevladujoča. Glede na to, s kakšnim kvalifikatorskim pojasnilom so označeni v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, jih razdeli v dve skupini.

1. S kvalifikatorskim pojasnilom "v povedno-prislovni rabi"

Gre za skupino 55 besed, ki prvotno "niti tvorbeno-oblikovno niti skladenjskopomensko niso povedkovniki. Vendar pa vseeno pomenskost teh besed dopušča tudi povedkovniški skladenjski pomen, čeprav seveda nikoli ne more biti prvoten ali prevladujoč" (58). Sem avtorica uvršča drugotne izsamostalniške in izmedmetne povedkovnike s pretvorbena možnostjo prislovnodoločilne, npr. *Čudež je bil(o), da je ostal živ. To narediti je velika kunšt. Če se ne vrne, bo joj.* Znotraj te skupine izpostavi besede s prevladujočo povedkovniško rabo, ki jih zaradi tega uvršča med prvotne/prave povedkovnike, npr. *dolgčas/predolgčas, mar, mraz, okej, sram, škoda, tema* ipd.

2. S kvalifikatorskim pojasnilom "v povedni rabi"

S tem kvalifikatorskim pojasnilom je v SSKJ označenih 496 slovarskih iztočnic, od tega 41,13 % prislovov, 33,67 % pridevnikov in 25,20 % samostalnikov. Izpridevniški prislovi so oblikovno-skladenjsko najbližje prvotni povedkovniški rabi. Izražajo različna stanja in razmerja: a₁) stanje v naravi: *brezvetrno, deževno, hladno, megleno, sončno, suho, zatohlo*; a₂) stanje v okolici: *dušljivo, hrupno, nevšečno, nevzdržno, prijetno, žalostno*; a₃) psihično stanje človeka: *mirno, mrtvo, samotno, sijajno, smešno, spokojno, tragično, vedro, živahno*; b₁) ocenitev ali ugotovitev položaja: *čudno, fantastično, imenitno, koristno, luštno, neprijetno, netaktno, očitno, prezamudno, sramotno, špasno, težavno, tipično, važno, vprašljivo, značilno, zoprno* ipd. Neizpridevniški krajevni in časovni prislovi kot drugi povedkovniki so redki, npr. *davno, prezgodaj, proč, spotoma, zdoma, zgodaj* ipd. V to skupino sodijo tudi neizglagolski /ne/stanjski pridevniki tipa *jasen* (*Pomislek je jasen*), *jezen* (*Jezen je name*), *kriv* (*On je kriv*), *lahkoten* (*Bil je ves lahkoten in sproščen)* ipd. Med izsamostalniškimi drugotnimi povedkovniki prevladujejo izglagolski samostalniki, npr. *dogodek* (*To je bil zanj dogodek*), *dvom* (*Ni dvoma, da pride*), *izguba* (*Vse to je čista izguba*), *parada* (*Sprejem je prava parada*) ipd. Avtorica dodaja še, da so neizglagolski samostalniki manj navadni za povedkovniško rabo in s tem za izražanje različnih poved(kov)nih razmerij, npr. *dama* (*On je dama*), *dejstvo* (*To je dejstvo*), *figa* (*Figa je vse skupaj*), *gospod* (*On je res pravi gospod*) ipd. (povzeto po Žele 2000, 2006)

2. 2 POVEDKOV PRILASTEK

Slovenska slovnica (2004) definira povedkov prilastek kot "del smiselnega in pomensko popolnjenega stavka, ki osebkovi ali predmetni zvezi pripisuje t. i. priložnostno ali neobvezno lastnost" (Toporišič 2004: 618). Avtor dodaja, da je povedkov prilastek skrček samosvojega stavka: *Sava teče. Sava je motna. → Sava teče motna*. Po povedkovem prilastku se sprašujemo s *kakšen* + povedek z osebkom oz. predmetom, po potrebi tudi z *kdo ali kaj* (obakrat v različnih sklonih) + povedek z osebkom ali predmetom.

Oblikovno je povedkov prilastek v imenovalniku, kadar se nanaša na osebek, v drugih sklonih pa tedaj, ko se nanaša na predmet. Lahko je pridevniška zveza (*Sava teče motna, Domov je prišel ves blaten*), samostalniška zveza (*Jure se je od vojakov vrnil cel možak*) ali zveza druge vrste (prim. *Videla sem te iti domov. – Domov se je vrnila veselega srca. – Takrat sem te videla, kako si hitel domov. – Vesela sem te tako zdravega. – Še star je bil zmeraj vesel*. Pridevniška in samostalniška zveza sta nepredložni ali predložni (za predložno zvezo prim. *Spoznali smo te za pridnega in poštenega oz. za pridnega delavca in velikega poštenjaka*). Avtor dodaja še, da se prilastki lahko pojavljajo tudi z veznikom, npr. *Kot otrok sem se rad igral v potoku. – K vam prihajam kot poslanec državnega zbora*.

Glede na prisotnost predloga ali veznika v povedkovem prilastku avtor navede še nekaj možnih tipov povedkovega prilastka:

1. brez predloga ali veznika: *Vzgojili smo ga poštenega državljana. – Častil te bom kmetico. – Vidim te zvezdnika. – Poznal sem te reveža. – Zapustila si ga siromaka. – Pustili ste me samega. – Rad me imej tako, kakor sem. – To imam raje vročje. – Imeli ste me mlado in močno, pa me imejte še staro in onemoglo.*
2. s predlogom za: *Izvolili so ga za predsednika. – Za norca me imajo. – Imenujemo vas za tajnika naše organizacije.*
3. s predlogom za ali veznikom kot: *Priznavali smo ga za/kot genija. – Opisujejo ga za/kot zanesljivega vodiča. – Uporabljali so me za/kot pomočnika.*
4. z veznikom kot: *Poznal sem te kot otroka. – Nate sem mislila kot na svoj ideal. – Opisovali so mi te kot nevrastenika (618, 619).*

Oblikovno je povedkov prilastek odvisen od osebka oz. predmeta. Pretvorljiv je v povedkovo določilo ob osebkovi (ki ga povedkov prilastek pojasnjuje) in ob pomožniku *biti*. Izražen je lahko tudi stavčno, in sicer z odvisnikom povedkovega prilastka. Značilni veznik zanj je *kako (ko)*, npr. *Vsi smo slišali, kako ste govorili o nas. – V sanjah sem te videla, kako si bil ves*

kryvav in bled. – Poznala sem te že, ko si bil revež. – Videla sem te, ko si bežal v gozd. → Videla sem te bežečega v gozd (638, 639).

2. 2. 1 Breda Pogorelec: Dopolnilnik (povedkov prilastek) v slovenski skladnji, Breda Pogorelec: Dopolnilnik (povedkov) v slovenski skladnji

Breda Pogorelec v obeh razpravah celovito preuči povedkov prilastek. Ker sta si razpravi vsebinsko podobni, ju povzemam skupaj.

Avtorica najprej pregledno predstavi že obstoječe strokovno gradivo, ki preučuje povedkov prilastek. Poudari, da je že Anton Breznik v slovnici iz leta 1934 v poglavju o prilastku izpostavil povedni prilastek, kot ga je imenoval. Citira Breznika, ki pravi, da se "prilastek rabi povedno, če izraža samo slučajno stanje. Povedni prilastek je lahko pridevnik (deležnik), samostalnik itd." Breznik tudi že izpostavi povedkov prilastek pri obravnavi tako imenovanih dveh tožilnikov, predmetnega in povednega (zadnjega rajši s predlogom *za*). Povedni tožilnik je pri glagolih *imenovati, postaviti, izvoliti, izbrati, storiti, narediti, delati se, spoznati, najti* itd. Avtorica pravi, da je "Breznik s tem razvil in z novimi primeri dopolnil dosedanje opisovanje povedkovega prilastka kot pomembne posebnosti povedkove sintagme" (Pogorelec 1972: 316).

Slovenska slovnica štirih avtorjev (2. izdaja iz leta 1964) obravnava povedkov prilastek skromno in nepopolno, zato se nadaljevanje preučevanja tega stavčnega člena nadaljuje šele z delom *Slovenski knjižni jezik* Jožeta Toporišiča. Avtorica povzame njegove ugotovitve,¹ dopolni pa definicijo, da se povedkov prilastek pri neprehodnih glagolih ravna v spolu, številu in sklonu po osebku, pri prehodnih glagolih pa se v teh kategorijah ravna po predmetu. Avtorica tu dodaja, da je tudi pri prehodnem glagolu v povedku mogoč povedkov prilastek, ki se ujema z osebkom, kar ponazori s primerom: *Izčrpani od dolgega iskanja so našli izgubljenega otroka vsega premraženega.*

Avtorica v razpravi razmišlja o ustreznosti termina povedkov prilastek. Bolj primeren se ji zdi izraz dopolnilnik, ki ga v razpravi tudi uporablja in je prevod češkega termina za ta stavčni člen. Za termin dopolnilnik pravi, da je primernejši, ker za termin povedkov prilastek obstaja možnost, da bi prilastek zamenjevali s povedkovim določilom ali prilastkom.² Že na tem mestu avtorica izpostavi pomembno značilnost povedkovega prilastka, ki ga loči od drugih stavčnih členov, in sicer dwoodnosnost določanja. Pravi, da "povedkov prilastek določa

¹ Te so bolj ali manj podobne tistim iz *Slovenske slovnice* (2004), ki so že povzete v 2. 2.

² Termin dopolnilnik se v slovenskem jezikoslovju ni uveljavil, zato bom v povzemanju razprave uporabljala uveljavljeni termin povedkov prilastek.

drugače kakor drugi stavčni členi. Že sam izraz povedkov prilastek pove, da je skladijska kategorija take narave, da določa po eni strani povedek – po drugi strani pa prilastek (katerekoli vrste) določa po svoji osnovni vlogi samostalnik, ne glede na njegovo vlogo v stavku (osebek, predmet, prislovno določilo)" (317).

Povedkov prilastek določa povedek, zato se po svoji vlogi približuje prislovnemu določilu načina, od slednjega pa se razlikuje pri pridevnikih z ujemanjem s skladijskimi samostalniki v stavku.

Avtorica komentira, da je gradivo za to obravnavo glede na funkcionalno zvrstnost jezika enostransko in zato nepopolno, saj je bilo zbrano samo iz umetnostnih besedil, predvsem iz književnosti moderne (Cankar, Župančič, Murn) in nekaterih mlajših besedil (Kosovel, Pregelj, Kosmač, Zidar itd.). Obenem izpostavlja, da je povedkov prilastek "v umetnostnih besedilih pomemben predvsem zaradi tega, ker po svoji osnovni vlogi zgoščuje pomene – kot slogovno sredstvo je zaradi tega naraven intenzifikator besedila" (318).

Med povedkovim določilom in povedkovim prilastkom ob polnopomenskih glagolih avtorica izpostavi vmesno stopnjo povedkovih prilastkov pri glagolih nepopolnega pomena, pri katerih je take vrste dopolnilo obvezno.

a) povedkov prilastek v 1. sklonu imajo glagoli: *postati*, *zdeti se*, *videti je*: *Postal je (v sebi) popustljivejši*. – *Zdel se je vesel*. – *Videti je bil bolan*.

b) s 1. ali s 4. sklonom se vežejo glagoli: *čutiti se*, *pokazati se*: *Čutil se je nepoklican/nepoklicanega*. – *Pokazal se je zopet močan in velik/močnega in velikega*.

c) s predložno zvezo *za* + 4. sklon se vežejo glagoli: *imenovati za*, *izvoliti za*, *poklicati za*, *napraviti za*, *nameniti za*, *roditi za*, *klicati za* itd.; *imeti za* (tudi *imenovan biti*, *izvoljen biti* itd.): *Imenovali so ga za predstojnika*. – *Izvolili so ga za delegata*.

č) s 4. sklonom se vežejo glagoli kakor *imeti*, *pustiti*: *Oči pa bo imel črne*. – *Imam jih že tisoč*. (*Znamk imam že tisoč*.) – *Pustila ga je odprtega*.

d) z veznikom (členico) *ko*, *kot* (*kakor*) se vežejo glagoli, kakor *pokazati se*, *prijaviti se* in nekateri od že navedenih: *Pokazal se je kakor skopuh*. – *Prijavil se je kakor strokovnjak*.

Avtorica dalje pravi, da povedkov prilastek "pri polnopomenskih glagolih izraža v najširšem smislu okoliščine, v katerih dejanje poteka: stanje, razpoloženje osebkov oz. predmeta (teoretično tudi prislovnega določila)" (319). Stoji lahko ob vseh povedkih, izpostavi pa, da je iz gradiva razvidno, da je izbor povedkov, ob katerih stoji povedkov prilastek, v posameznih

obdobjih in pri posameznih piscih različni. Najpogostejši so povedkovi prilastki pri glagolih, ki pomenijo stanje (npr. *stati*, *ležati*, *živeti* ipd.) ali spremembo stanja (*iti*, *priiti*, *dvigniti* se ipd.).

Avtorica v razpravi pregleda, razvrsti in opiše besedne vrste, ki nastopajo v vlogi povedkovega prilastka. Najpogosteje so to pridevniške besede (pridevniki, zaimki, števnik, deležniki), samostalniške besede v imenovalniku in v nekaterih drugih sklonih ter zveze s *ko(t)* (*kakor*) + samostalnik, redkeje tudi podredni stavki. Povedkovi prilastki so lahko goli ali podredno zloženi. Primer golega pridevnika kot povedkovega prilastka je npr. *Trudne so spale vasi*. Primer podredno razvite pridevniške zveze v vlogi povedkovega prilastka je npr. *Bela kakor nevesta se sveti na holmu sveta Trojica*. Pridevniki v tej stavčnočlenski vlogi so pogosto dopolnjeni s prislovi, zaimki in členicami, npr. [...] *je pokimal Aleš nekoliko zamišljen*. – [...] *se je sklanjala nad ognjiščem, vsa tenka, vsa drobna, vsa prosojna* [...]. Primer kazalnega zaimka v vlogi povedkovega prilastka je npr. *Sitno mu je bilo, da bi stopil tak pred njo, blaten in ubog popotnik*. V tej vlogi lahko nastopata tudi zaimek in pridevnik *sam*, npr. *Toda župnik je sam sprevidel*. Pogosto se v tej stavčnočlenski vlogi pojavlja tudi zaimek *ves*, npr. [...] *ves sem se bil stresel*. Kot primer števnik v vlogi povedkovega prilastka avtorica navaja primer *Mešele se je prvi znašel* [...]. Primeri z glavnimi števnik so redkejši, npr. [...] *samo glej, da ne prideta dve nazaj!* Deležniki vseh vrst so lahko v vlogi povedkovega prilastka goli ali razviti, npr. *Poglej Bohoriča, [...] zamišljen, zaljubljen gleda proti Gorjancem*. Povedkov prilastek je lahko tudi samostalnik, npr. *Klical ga je, svojega gospodarja, naj mu gre* [...] V vlogi povedkovega prilastka so pogosto tudi zveze samostalnika ali pridevnika (deležnika) s primerjalnim *kakor/ko/kot*, npr. [...] *so se bližale cerkvi, ki je kakor pohlevna kura čepela v kotlini na razpotju dveh dolin*. Avtorica dodaja, da so povedkovi prilastki lahko tudi priredno povezani, npr. [...] *je šel sključen, z omahujočim korakom, kakor v sanjah blodeč*.

Avtorica razpravo zaključuje s poudarkom na vprašanjih, ki v zvezi s povedkovim prilastkom še ostajajo odprta, predvsem vprašanje nedoločnika v vlogi povedkovega prilastka, npr. *Videl ga je prihajati*, in s spodbudo k nadaljnjemu raziskovanju.

2.3 POVZETEK TEORETIČNIH UGOTOVITEV S KOMENTARJEM

Povedkovo določilo avtor Jože Toporišič v *Novi slovenski skladnji* in v *Slovenski slovnici* razume kot nesamostojni stavčni člen, ker stoji ob pomensko nepopolnih glagolih, ki jim dopolnjuje pomen. Opisuje vrste glagolov, ob katerih se povedkovo določilo pojavlja.

Povedkovo določilo torej preučuje z vidika glagola, ki povedkovo določilo dopolnjuje. Nepopolne glagole imenuje pomožniki, razvrsti pa jih v sedem skupin. V prvi skupini opiše najpogostejše pomožnike *biti*, *postati*, *imeti*, dodaja pa, da ti glagoli niso vedno nepolnopomenski. V oklepaju zapiše, da "v zvezah kot *Resnica je* 'obstaja', *Vojna je* 'se dogaja', *Hiša je na polju* 'se nahaja' ali *Janez ima vsega dovolj* 'poseduje' glagola *biti* in *imeti* seveda nista pomožnika" (Toporišič 2004: 612). Bralcu *Slovenske slovnice* se lahko postavi vprašanje, kaj je drugačnega v teh primerih v primerjavi s tistimi, kjer so isti glagoli nepolnopomenski. Dobrodošel bi bil poudarek, da je pomen glagola tisti kriterij, ki odloča med polnopomenskostjo in nepolnopomenskostjo glagola, in obrazložitev, v katerih pomenih so ti glagoli polnopomenski.³ Celotno drugo skupino pomožnikov avtor definira s primeri. Tu bi bila še bolj dobrodošla natančna opredelitev, kakšni so ti glagoli. Samo primeri brez opisa niso dovolj natančna definicija. Podoben opis najdemo v šesti skupini, ki jo avtor opiše z besedami "povedkovnodoločilne so tudi zveze, kot so naslednje [...]" (prav tam). Tudi to skupino skuša definirati s primeri, kar pa je za uporabnika premalo natančno, saj ni jasno razvidno, kakšne glagole avtor opisuje pod to točko. Posebej v tej skupini je potreba po natančni definiciji velika, saj iz primerov kot *Seno zgrabite v kupe/v gredice* ni brez težav razvidno, zakaj je to nepolnopomenski glagol in posledično zakaj je to povedkovo določilo. Za uporabnika *Slovenske slovnice* to predstavlja težavo predvsem zato, ker je tako "pravilo" težko aplicirati na druga besedila, saj je malo verjetno, da bo naletel na točno take primere, zaradi pomanjkljive razlage pa nekoliko drugačnih primerov morda ne bo prepoznal.

Posebej problematična se zdi opredelitev nedoločniške zveze pri poglavju o predmetu, kjer *Slovenska slovnica* določa, da je nedoločniška zveza ob povedku predmet le, če se da izraziti tudi s celim stavkom ali s samostalnikom, sicer tak nedoločnik razume kot povedkovo določilo naklonskih, faznih in podobnih glagolov (616). Kot primer navaja stavek *Prositi me je sram*. → *Sramujem se, da bi prosil/prosjačil*. Zelo podoben primer je naveden ob četrti skupini pomensko nepopolnih glagolov, ob katerih se pojavlja povedkovo določilo, kjer so opisani fazni glagoli. Primer je *Začni delati* (612). Ta nedoločnik je brez težav pretvorljiv v samostalnik, torej *Začni delati*. → *Začni z delom*. Podoben primer bi bil tudi nedoločnik ob naklonskem glagolu, npr. *Želim pisati*. → *Želim, da bi pisal*. Ni torej postavljenih jasnih meril in ni dokončno opredeljeno, kdaj naj bi bil tak nedoločnik predmet in kdaj povedkovo določilo. Problematično se zdi tudi postavljanje pretvorbe za kriterij; pretvorbo običajno

³ Slednje nazorno in pregledno definira Mojca Smolej v učbeniku *Skladnja slovenskega knjižnega jezika (Izbrana poglavja z vajami)*, kjer za glagol *biti* zapiše, da je polnopomenski, kadar nosi pomen nahajati se, obstajati, izvirati/biti sestavljen/biti narejen/biti zgrajen iz ter vršiti se/odvijati se/dogajati se (2011: 61).

razumemo kot dokaz, ne kot kriterij. Mnogo preprosteje bi bilo, če bi vsak nedoločnik ob povedku obravnavali kot povedkovo določilo.⁴ Če pa upoštevamo trditev *Slovenske slovnice*, da je nedoločnik nesamostojni stavčni člen (tj. povedkovo določilo), kadar stoji ob pomensko nepopolnih glagolih, je potrebno natančno določiti take skupine glagolov. V *Slovenski slovnici* so opisani pod poglavjem Glagol: raba nedoločnih oblik – nedoločnik, kjer je zapisano, da se "rabi nedoločnik vezano, tj. ob tipičnih pomenskih skupinah glagolov in izrazov" (401). V drugi skupini so naštetih izrazi za duševno stanje, med drugim *sram me je*. A primer s točno tem izrazom je naveden pri poglavju o predmetu kot primer nedoločnika v vlogi predmeta (glej zgoraj). Torej gre za nasprotujoče si definicije.

Slovenska slovnica opiše še povedkov odvisnik, torej stavčno izraženo povedkovo določilo, našteje veznike, ki ga uvajajo ter vprašalnice, s katerimi se vprašujemo po njem.

Ivanka Černelič Kozlevčar v razpravi z naslovom O pomenu in sintaktičnih možnostih samostalnika in pridevnika v povedni rabi preučuje povedkovo določilo z vidika besednovrstnosti. Natančneje opiše samostalnik in pridevnik v vlogi povedkovega določila. Za samostalnik ugotovi, da povedna raba ni enako pogosta pri vseh samostalnikih in da je različna tudi njihova pomenska vloga. Glede na slednjo razdeli samostalnike v devet pomenskih skupin (glej 2. 1. 1). Izpostaviti velja ugotovitev, da nekatere skupine samostalnikov v povedni rabi izgubljajo predmetni pomen. Takšna je na primer druga skupina, kamor uvrsti samostalnike, ki označujejo osebo glede na poklic, naziv, dejavnost, npr. *Moj sosed je zdravnik*. Podobno se zgodi pri četrti skupini, ki vključuje samostalnike, ki pomenijo osebe z določenimi pozitivnimi ali negativnimi lastnostmi ali v določenem stanju, npr. *On je bedak*. Tu avtorica še izpostavi, da je za to skupino samostalnikov povedna raba tako značilna, da se lahko uporablja kot opora pri ugotavljanju takega pomena pri samostalnikih z drugačnim osnovnim pomenom, npr. *Cunja si, ne gospodar*. Podobna sprememba osnovnega pomena se zgodi tudi pri samostalnikih osme skupine, kamor sodijo samostalniki, ki pomenijo določena dejanja, dejstva, kot so čudo, čudež, greh ipd. Avtorica ugotavlja, da v primerih, kjer je dejanje, dejstvo izraženo z odvisnim stavkom, ti samostalniki ne pomenijo več dejanja, dejstva, temveč to, kar je izraženo z odvisnikom, vrednotijo, npr. *Čudež bi bil(o), če bi ujel kaj rib*. Bistvena ugotovitev je torej, da spremenjena stavčna funkcija spremeni samostalniku pomen.

⁴ V analizi so nedoločniki ob povedku obravnavani kot povedkova določila.

Za pridevnik avtorica ugotavlja, da je povedna raba odvisna od vrste oziroma pomena pridevnika, torej odloča o njegovi rabi ista značilnost kot pri samostalniku. Povedna raba je najbolj značilna za kakovostne pridevnike.

Bistvena ugotovitev razprave je torej, da je za povedkovo določilo značilno izražanje lastnosti samostalnika v osebku, zato v tej vlogi najpogosteje nastopajo pridevniki. Kadar pa v tej vlogi nastopajo samostalniki, se zaradi razpredmetenja pomena približajo pridevnikom.

V razpravah Tipologija poved(kov)ne rabe v Slovarju slovenskega knjižnega jezika in Povedkovniška vloga v slovenskih povedih avtorica Andreja Žele preučuje povedkovnik kot kategorijo povedkove rabe (in ne besedno vrsto), ki v stavčni strukturi zaseda mesto povedkovega določila. Opredeliti skuša povedkovnik kot pomenskosladdenjsko kategorijo oz. kategorijo povedkovne rabe oz. kot povedkovo kategorijo stanja/lastnosti. Ugotavlja, da povedkovniki pomenijo stanje ali lastnost, vezljivi oz. kot nosilci vezljivosti pa različna razmerja oz. odnose. Ne določajo drugih besednih vrst, in tudi ne pojasnjujejo njihovih lastnosti. Vežejo se le z vezjo ali z nepolnopomenskimi glagoli. Imajo skladdenjsko vlogo povedkovega določila. Glede na besednovrstnost sestavi podrobno tipologijo povedkovnikov (glej 2. 1. 2). Poleg pravih opiše tudi drugotne povedkovnike, za katere je povedkovnodoločilna vloga drugotna.

Povedkov prilastek *Slovenska slovnica* definira kot nesamostojni stavčni člen, ki osebkovi ali predmetni zvezi pripisuje priložnostno ali neobvezno lastnost. Je skrček samosvojega stavka. Povedkov prilastek je v imenovalniku, kadar se nanaša na osebek, kadar pa se nanaša na predmet, pa v drugih sklonih. Besednovrstno opredeli povedkov prilastek kot pridevniško zvezo, samostalniško zvezo ali "zvezo druge vrste" (Toporišič 2004: 618). Slednjo ponazarja s primeri, kar je za bralca *Slovenske slovnice* premalo natančno, saj ne ponudi dovolj jasne predstave o tem, kakšne so druge vrste. *Slovenska slovnica* našteje še nekaj vrst povedkovega prilastka, in sicer take, ki so brez predloga ali veznika, take, ki so s predlogom *za*, take, ki so s predlogom *za* ali z veznikom *kot* ter take, ki so z veznikom *kot*.

Breda Pogorelec v razpravah Dopolnilnik (povedkov prilastek) v slovenski skladnji ter Dopolnilnik (povedkov) v slovenski skladnji celovito preučí povedkov prilastek. Za ta stavčni člen predlaga termin povedkov dopolnilnik, ki pa se v slovenskem jezikoslovju ni uveljavil. V razpravi izpostavi pomembno značilnost povedkovega prilastka, ki ga loči od drugih stavčnih členov, in sicer dvoodnostnost določanja. Po eni strani določa povedek, po drugi strani pa prilastek katerekoli vrste določa samostalnik, ne glede na to, ali slednji nastopa v vlogi osebkva, predmeta ali prislovnega določila. Avtorica poudari tudi doprinos Antona Breznika k

preučevanju povedkovega prilastka, predvsem pri obravnavi tako imenovanih dveh tožilnikov, predmetnega in povednega. To ugotovitev vključi v razvrstitev glagolov nepopolnega pomena, s katerimi se veže povedkov prilastek, in sicer v skupini glagolov, ki se vežejo s povedkovim prilastkom v obliki predložne zveze *za* + 4. sklon. Povedkove prilastke, ki po mnenju avtorice stojijo ob nekaterih drugih skupinah pomensko nepopolnih glagolov, *Slovenska slovnica* obravnava kot povedkova določila. Povedkov prilastek lahko stoji ob vseh povedkih, najpogosteje pa se pojavlja ob glagolih, ki pomenijo stanje ali spremembo stanja. Avtorica natančno opiše tudi besedne vrste, ki nastopajo v vlogi povedkovega prilastka (glej 2. 2. 1). Opozori tudi na nekatera še odprta vprašanja, predvsem nedoločnik v vlogi povedkovega prilastka.

3 ANALIZA

Za analizo sem izbrala pet besedil iz revije *Reporter*. Vseh pet besedil so kolumne, izbrane so bile naključno, vsako besedilo ima drugega avtorja. Kopije besedil so priložene na koncu. Besedila sem analizirala na primarni strukturni ravni, odvisnih stavkov torej nisem analizirala. V besedilih sem poiskala vsa povedkova določila in vse povedkove prilastke. Povedi, v katerih se pojavi kateri od teh dveh stavčnih členov, sem izpisala. Razdelila sem jih v dve skupini. V prvi (3. 1) so zbrana povedkova določila, v drugi (3. 2) pa povedkovi prilastki. Znotraj obeh skupin so primeri ločeni še glede na to, iz katerega besedila izvirajo. Označeni so samo stavčni členi, ki so predmet analize. S poševnim tiskom so označeni celotni povedki, s črticami povedkova določila, s pikami povedkovi prilastki. Primeri so oštevilčeni.

3.1 Povedkovo določilo

3.1.1 Boštjan M. Turk: Türkova "teza"

1. Dogajanje v predprazničnem tednu nekako *spominja na nauk filozofa iz nemških severnih krajev, ki je prepričan učil, da svet (in politika) nista nič drugega kot večni boj med tezo in antitezo, iz katerih se izvije sinteza.*
2. Da je ta tista tretja pot, ki nezmotljivo vodi do cilja, so razumeli predvsem Heglovi učenci, ki so se v čast mislecu poimenovali z mladohegljansko levico, njihov prvi brat v obupu pa je *prav Karl Marx.*
3. Tretja pot, jugoslovanska, Titova smer je bila *"sinteza", ki je prvič presejala domači holmec in je segla vse do tistih dežel, kjer je koretelj še vedno prvo sredstvo prevoza, urna krača pa nekakšno "kolo v rezervi", če vse odpove, za povrhu pa nekaj korakov za zadnjo platjo sopiha stepska zver.*
4. *Prvo "antitezo"* pa so slovenski komunisti postavili nekaj let pred jubilejem *Komunističnega manifesta*⁵, med državljansko vojno.
5. Demos je bil *urezan* prav po tej logiki.
6. V njem so komunisti kmalu *identificirali svojo antitezo, ki so jo Spomenki Hribar in "nesmrtne" pamfletu iz velike noči 1992 poimenovali "desnica".*
7. Za tedanje potrebe so bili to *Cerkev, krščanski demokrati in obrtniško-libertatni del koalicije*, kmalu pa so antitezo nadgradili glede na nosilni steber slovenske pomladi, Janeza Janšo.

⁵ S poševnim tiskom je zapisano v originalnem besedilu, torej tu poševni tisk ne označuje povedka.

8. Ta je skozi devetdeseta nosila ime Milana Kučana, njegove podobe in imaginarija, ki so ga ogledala servilnega tiska vzpostavljala okrog tega "fenomena".
9. Kučan je bil rešitev vsega tistega, kar naj bi Janez Janša pomenil kot "problem", predvsem ključne retorike SDS, namreč da berlinski zid v Sloveniji ni padel.
10. Teza (historična partijska oblast), antiteza (Janez Janša) in sinteza – Milan Kučan, formula pa stavek: pozabimo vendar na preteklost, kosti, državljansko vojno, zazrimo se v prihodnost.
11. S tem so komunisti "šofirali" vse do ustanovitve Foruma 21 in volitev 2004, ko se jim je prav "antiteza" Janeza Janše preoblikovala v sintezo.
12. Zgodovinsko dejstvo pa ostaja, da je reformkomunistom marksistična dialektika tedaj spolzela iz rok.
13. V mislih imamo sedanjega predsednika republike, k čemur dodajamo legendarni francoski vzdih, *hélas*⁶, joj, prejoj!
14. Odlikovanje Tomaža Ertla je sicer bilo dejanje zgodovinske teže, vendar zgolj v analih partijskega *diamata*⁷.
15. Tako bo ostalo še dolgo.
16. Antitezo je postavil ob tezo (Opeka in Trontelj proti Ertlu), na ta način pa računal, da bosta on in linija, ki jo ob podpori servilnih medijev zastopa, delovala kot sinteza.
17. V zrelem Kučanovem času bi seveda bilo tako.
18. Predvsem pa bi bila tistim, ki bi upravičeno ugovarjali Ertlovi nagraditvi, vzeta sapa iz jader.
19. Če ni opeke za "antitezo", tudi sinteze več ne moreš graditi.
20. Slaba je tudi javna podoba stvarnosti, saj (tiskanim) medijem nihče več ne verjame.
21. Država se naposled pogreza v apatijo na eni in v kaos na drugi strani.
22. Referenčna točka resnice postaja Arturjeva Kmetija.
23. Tu se šele odkriva, da so Türkova dejanja z zgodovino križajo v mimobežni smeri in brez logike: zgodovina je komunistom ušla z vajeti, nikakor je ne morejo več razdeliti v priljubljene triade.
24. Kolajne mu ni treba vračati: to vsak dan počno ponižani in razžaljeni vseh vrst.
25. Ti so tudi zadnja "sinteza" partijskega eksperimenta pod Triglavom.

⁶ S poševnim tiskom je zapisano že v originalnem besedilu.

⁷ S poševnim tiskom je zapisano že v originalnem besedilu.

3. 1. 2 Zlata Krašovec: Bralna značka

26. Pahor je napovedoval, da bo od hrvaške kolegice skušal izposlovati odvezo molčečnosti pri sporazumu o arbitraži glede meje, vendar *je* neuradni odgovor že znani: hrvaška vlada naj bi sporazum objavila, ko ga bosta državi uskladili in ko bo v saboru dobila podporo za njegov podpis.
27. Možnosti, da bi slovenska javnost v kratkem izvedela, kaj nam utegne sporazum utegne prinesiti v resnici, *so* torej minimalne, dvomi pa veliki.
28. Med prvimi je jasno odklonilno mnenje o skrivnostnem sporazumu izrazil France Bučar, *a je bil* Pahor odločen: prav naj bi imel on in ne Bučar.
29. Razen morda tega, da je premier bržkone precenil svoj zastavek; napovedi njegove prihodnje politične kariere *so* v tem trenutku – in to ne le zaradi Hrvaške – daleč manj blesteče, kot so bile, preden je prevzel vodenje vlade.
30. Zastavek Slovenije *je* veliko večji, kajti če je skrivnostni sporazum zgolj po naključju mogoče brati tudi drugače, kot trdi (in bržkone tudi verjame) Pahor, tvega Slovenija nič manj kot izgubo teritorialnega stika z mednarodnimi vodami.
31. Skrb za Pahorjevo politično kariero *je* ob tem povsem postranska stvar.
32. Čeprav res ne moremo trditi, da bi bila zdajšnja oblast pri dogovarjanju državnih meja kaj uspešnejša od prejšnjih, pa ji *je* le treba priznati, da vrsto brani črto ločnico, po kateri po njenem prepričanju poteka ločitev Cerkve od države.
33. Kolumnist tednika Družina Bogomir Štefanič pojav *imenuje* ksenofobija, v ljudskem jeziku pa bi ga lahko opisali z besedami, da se vladajoča opcija boji Cerkve kakor hudič križa.
34. Ker je otrok v kraju precej, *je* po uvedbi devetletke šola postala premajhna, a so starši učencev vztrajali, da njihovi otroci vsaj najnižje razrede še naprej obiskujejo v domačem kraju, namesto da bi se vozili v – mimogrede povedano že tako prenatrpano – centralno šolo Brinje.
35. Učiteljica *je* namreč dobila navodilo, da mora vsak dan pred začetkom pouka s stene sneti križ in ga skriti v predal, da ubogi nedolžni otročiči ne bi bili izpostavljeni nevarni indoktrinaciji.
36. No, to pa *se je* župniku, ki je šoli zmeraj z veseljem priskočil na pomoč in ji prepustil učilnico v brezplačno uporabo, vendarle zdelo preveč.
37. Učilnica v župnišču *je* navsezadnje last Cerkve in nekako ni prav, da bi gostje odločali o tem, kako naj gostitelj opremlja svoje prostore.

38. Župnijski pastoralni svet je župnika pri tem podprl, in križ so na steno pritrdili z vijakom, tako da *je* vsakodnevno snemanje zdaj zelo oteženo, križ pa je na steni tudi med poukom.
39. Najbrž *ni treba* posebej omenjati, čigava slika je visela po razredih, ko se je branja učila generacija današnjih poslancev.
40. Gotovo pa *je*, da bo klofuta okoli ušes, ki ji je bil zgodovinski spomin Slovencev pretekli teden deležen v državnem zboru, še lep čas odmevala.
41. Za kaj gre?
42. Nobenega dyoma ni o tem, da državni zbor nam in svetu sporoča, kako so poslanci resolucijo sicer prebrali, vendar si zdaj o njej lahko vsak od njih misli, kar hoče.
43. Če že niso zmogli sprejeti obsodbe vseh totalitarizmov, jim *bo* do konca mandata morda uspelo dobiti vsaj bralno značko.

3. 1. 3 Vinko Vasle: Tajna novinarska loža

44. Odločno smo se znebili odgovornega urednika STA Boruta Meška in ga *postavili na cesto*.
45. Da je bila kaznen upravičena, govori tudi argumentacija predsednika 571 Grege Repovža, ki je ogorčeno omenil, da Meško ni imel prave izobrazbe in da je bil na mesto odgovornega urednika postavljen brez pozitivnega mnenja novinarskega zastopstva.
46. Reči pa *je treba*, da si brez izobrazbe in brez podpore novinarskih kolegov mirno lahko odgovorni urednik Mladine, še več, to je celo priporočljivo, a le pod pogojem, da si naš.
47. Biti naš *je več kot doktorski naziv*.
48. Nad častnim razsodiščem Društva novinarjev Slovenije *sem* v tej zvezi rahlo razočaran, ker so proti Hlebšu uporabili le 1. in 4. člen kodeksa.
49. Po tem ko so pri Dnevniku v zvezi z afero Patria malo omagali in so se začeli samocenzurirati (škoda), *so vajeti v roke* preiskovalnega novinarstva *vzeli* v Pivovarniškem listu, da bi si siromak malo popravil naklado, ki mu je neupravičeno padala tudi v času naše oblasti, naših novinarjev in naših urednikov.
50. To *je čuden fenomen*, zagotovo pa velika krivica.
51. Formula za višjo naklado pa *je bila* že nekaj časa znana: greš na Finsko in nekaj napišeš.
52. Res *je* sicer, da Janša ni lastnik Patrie, a kot vemo iz teorije, v novinarstvu objektivne resnice ni.
53. Pogoj za višjo naklado Pivovarniškega lista *je tudi, da je njegov odgovorni urednik Dejan Košir*.

54. Seveda je temu primerno treba vzgojiti tudi bralstvo Pivovarniškega lista, ki na primer ni pokazalo nakladnega razumevanja pisanja Vlada Šlambergerja o junakih svinčenih časov, v katerem je ta mojster peresa in resnice vse nekoč partijske šefe Dela razglasil za disidente, pokončne novinarje in urednike; tako rekoč silo, ki je razbila in pokončala komunistično enoumje v medijih in osamosvojila Slovenijo.
55. Čisto tako seveda ni bilo, a zdaj, ko smo na oblasti, imamo pravico, da zgodovino spet pišemo po svoje.
56. Šlambergerju pa tudi ne gre zameriti, če je kaj pomešal in pozabil.
57. Dejan Karba pa je zagotovo glasnik nove profesionalizacije slovenskega novinarstva!
58. Ko pa greš po pravi poti, se lahko tudi malo izgubiš, in te pravice nihče nikomur ne sme jemati, ker je pravica do izgube tudi ustavna človekova pravica.
59. Če zdaj kdo natolcuje, da se je Dejan Karba malo izgubil v profesionalnem in etičnem novinarstvu, to ni nič hudega, kajti v slovenskem profesionalnem in etičnem novinarstvu je toliko stranskih poti (poleg glavne ceste), da hitro zaideš.
60. Dopolniti bo treba tudi vse študije in doktorate o tako imenovanem raziskovalnem novinarstvu, saj je Karba dokazal, da novinarstvo ni to, kar smo do včeraj mislili, ampak nekaj povsem drugega.
61. Najboljši novinarji 21. stoletja na Slovenskem bodo obveščevalci, tajni agenti, špijoni, ovaduhi, po srcu pa globoko resnicoljubni.
62. O resnicoljubnosti Dejana Karbe iz Pivovarniškega lista pa ni mogoče dvomiti.
63. Fant je teolog, moli zase in za svoje sogovornike, zagotovo tudi za tiste, ki jih obtožuje hudih kaznivih dejanj, ki jih še preiskovalci ne poznajo.
64. Oni finski preiskovalec pa zagotovo ni preveč veren človek, kajti tudi Karbova molitev ni pomagala, da bi človek vztrajal pri kakšni besedi, ki mu jo je Karba položil v usta.
65. A končna resnica je tudi to, da takšnih "karb" brez "koširjev" in naših ne bi bilo.

3. 1. 4 Igor Guzelj: Varuhi molka v modernem času

66. Očitno je namreč, da zavestno opušča izvajanje ključnega dela obveznosti, ki jih nalaga ustanovitveni zakon (ZInfP) iz novembra 2005: v pogovoru z Marcelom Štefančičem se je razglasila zgolj za varuhinjo podatkovne nedotakljivosti fizičnih oseb, pa naj bodo v igri razvpiti tajkuni ali anonimni kmetje z najbolj zakotnega podeželja.
67. In ni pozabila poudariti, kako pomembna je zaščita zasebnosti slehernega državljana.
68. A že površno branje omenjenega zakona pripelje do ugotovitve, da je najmanj enako pomembna, če ne prednostna naloga infopooblaščenca nadzor nad dostopnostjo

informacij javnega značaja, pri čemer je dolžan ščititi – ko gre za možnost pridobitve ali vpogleda v registre in datoteke državnih in lokalnih organov, skladov, zavodov, agencij ipd. – tako pravice fizičnih kot pravnih oseb.

69. Sprva je bilo to sploh edino poslanstvo institucije, na katero so dolžnosti inšpektorja za varstvo osebnih podatkov prenesli šele po popravku ZDIJZ.
70. Pričakovali bi torej, da si bo v sedanjih turbulentnih časih, ko nedorečenim aferam in domnevnim zlorabam na najvišji ravni ni videti konca, nekdanja novinarka Nataša Pirc pogosteje dodelila vlogo iskalca manjkajočih dokazov, vendar se raje postavlja na stran subjektov, ki jih z različnimi izgovori nočejo dati iz rok.
71. Lep primer je individualna pogodba nekdanjega prvega človeka NLB Marjana Kramarja, ob Gregorju Golobiču menda najdragocenejšega človeka iz Drnovškove kadrovske zapuščine.
72. Kakorkoli že, mirno se požvižga na 6. člen zakona o dostopu do informacij javnega značaja (ZDIJZ-B), ki zapoveduje brezpogojno razkritje zelenega podatka, če je nanj vezani javni interes močnejši od interesa drugih oseb, da bi ga ohranile zase; izjema so le informacije označene z dvema najvišjima stopnjama tajnosti, ter tiste, katerih razkritje bi bodisi kršilo zaupnost davčnega postopka in davčne skrivnosti bodisi ogrozilo njuno diskretnost v obveščevalni menjavi s tujimi državami in mednarodnimi organizacijami.
73. Nema je ostala tudi ob nastopu generalnega sekretarja NLB Sama Nučiča, ki je kljub podeljeni odvezi molčečnosti oznanil, da ne bodo izdali podrobnosti o pogojih, pod katerimi se je pri njih zadolžila znamenita Ultra.
74. Skratka, vse našteto v njenih očeh najbrž ne opravičuje sklicevanja na javni interes, a presoja o tem ni nič bolj v domeni informacijske pooblaščenke, kot je v pristojnosti pisca tega sestavka.
75. Sicer pa bi skupaj z varuhinjo človekovih pravic in s še pol ducata neformalnih moralnih avtoritet v deželi pod Alpami morala zagnati vik in krik ob popolnoma drugi zadevi, povezani z odvezo molčečnosti.
76. Gre za izjavo kriminalista Jamnika, da se je našel moški, ki ve veliko o krvnikih, žrtvah, organizatorjih in poteku pobojev v Hudi jami pri Laškem, da pa je pripravljen spregovoriti le, če ga bo Zveza borcev odrešila zaobljube molčečnosti.
77. Kdor ni nepopravljivo topoumen, se mu je ob tej novički moral v glavi sprožiti plaz vprašanj.
78. Prvo je, v kakšni državi pravzaprav živimo, če v njej še vedno deluje zakon molka po vzoru mafije, uveljavljenem nekoč davno, v nekem podivjanem, a že propadlem režimu in

v mrakobnih razmerah, ki bi jih pod vplivom človekovih pravic in modernih civilizacijskih vrednot najraje čimprej pozabili.

79. Zakaj se priča grozot še po šestih desetletjih boji osvetliti dogodke, ki so ji jih na takratnem območnem sedežu državne varnosti ali morda na poveljstvu zasavskega Knoja zaukazali pozabiti?
80. So se lovke Udbe podaljšale v sedanost in grozijo kaznovati kakršnokoli samovoljno stegovanje jezika?
81. Od kdaj je organizacije pod vodstvom Janeza Stanovnika pristojna dajati odvezo likvidatorjem ali očitodcem zločinov in kdo jo je za to postavil?
82. Kdo poleg Nataše Pirc Musar je dolžan zagotoviti, da bo možakar povedal, kar ve, in da bo zadostil interesu javnosti, ki je v tem primeru zagotovo izjemno velik?
83. Nič ni tako, kot je videti, bi lahko zapisali namesto sklepa.
84. Ali pa je morebiti polepšano prikazovanje stvari v slogu informacijske pooblaščenke tolažilna nagrada, s katero skuša oblast olajšati ljudstvu opotekanje skozi krizo?

3. 1. 5 Gregor Virant: Pahorjev referendum

85. Neposredna demokracija, to je odločanje na referendumu, je sicer v mnogih demokratičnih državah (še zdaleč ne vseh) možna, vendar je velika redkost.
86. Neposredna demokracija, omejena na svobodne državljane moškega spola, je cvetela v antičnih državah, kjer je bilo državljanov relativno malo in so imeli veliko časa za razmišljanje in debatiranje o politiki, saj so vse delo v glavnem zanje opravili sužnji.
87. Danes so referendumu le še v redkih državah (na primer v Švici) pogost način odločanja o javnih zadevah.
88. Slovenija je v tem, pogledu nekoliko specifična, saj so referendumi pri nas dokaj pogosti.
89. Bolje bi bilo, če bi ljudsko odločanje ostalo rezervirano za resnično bistvene, prvorazredne politične teme.
90. Arbitražni sporazum o reševanju meje med Slovenijo in Hrvaško je gotovo prvorazredna politična tema, zato je referendum o njem smiseln, pravzaprav kar nujen.
91. Gre za odločitev, ki bo dokončno in trajno začrtala mejo slovenske države.
92. Odločitev je zgodovinska, saj bomo mejo zapustili zanamcem, ki ne bodo več mogli vplivati nanjo.
93. Zares prava pot za potrditev sporazuma bi bila odločanje v državnem zboru z dvetretjinsko večino in nato, če bi bil sporazumu v domu predstavniške demokracije

- potrjen, še odločanje na naknadnem zakonodajnem referendumu, na katerem bi zadnjo besedo izreklo ljudstvo.
94. Zgodovinskih zunanjepolitičnih odločitev se ne sprejema s preglasovanjem, pri tem narod ne sme biti razcepljen.
95. Glede na to, da so državne meje predmet urejanja temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti, je tudi pravno bolj prepričljivo stališče, da bi morali ta ustavno dokument dopolniti ali arbitražni sporazum ratificirati z ustavnim zakonom.
96. V obeh primerih bi bila za odločitev potrebna dvetretjinska večina.
97. Vladajoča koalicija je očitno odločena, da bo glasovanje v državnem zboru opravljeno z navadno večino, da bo torej zgodovino pisal koalicijski glasovalni valjar.
98. Ta scenarij jim lahko prepreči le ustavno sodišče, če se bo postavilo na stališče, da je sporazum v neskladju s temeljno ustavno listino.
99. A glede na usodni pomen ratifikacije sporazuma za Pahorjevo politično prihodnost imam občutek, da bo sedanja sestava ustavnega sodišča, ki je v vseh politično občutljivih zadevah doslej brez izjeme pritrčila tranzicijski levici, iskala predvsem argumente za Pahorjev koncept.
100. Torej nam ostane referendum.
101. Če že gredo vladajoči v odločanje z navadno večino, bi bilo prav, da najprej v parlamentu sprejmejo odločitev in jo nato dajo v potrditev na referendum ter v primeru negativne odločitve sprejmejo nase tudi politične posledice.
102. Tako bo arbitražni sporazum v razpravi manj časa, ljudje pa pred referendumskim odločanjem ne bodo mogli spremljati parlamentarne debate, ki bi marsikomu pomagala pri odločanju.
103. Poleg tega, da so se iz taktičnih razlogov odločili za posvetovalni referendum, so vladajoči vprašanje zastavili manipulativno – iz arbitražnega sporazuma so v vprašanje povzeli le tisto, kar jim ustreza, sporna vprašanja (odločanje o meji zgolj po pravu in ne po načelu pravičnosti, kar je za arbitražno odločitev ključnega pomena; nesprejemljiv čas arbitražnega odločanja) pa so v vprašanju zamolčana.
104. Če bo tokrat držal besedo, bo to priznanje napake in poteza političnega ferpleja, ki jo velja pozdraviti.
105. Toda počakajmo, besede našega predsednika vlade so precej poceni.
106. Na referendumu o arbitražnem sporazumu bodo eni zmagali, drugi bodo poraženi.

107. Če bomo nasprotniki arbitražnega sporazuma ostali v manjšini, *ne bomo nič manj prepričani* o njegovi škodljivosti, odločitev *bomo morali spoštovati*, in *ostalo nam bo le upanje, da se bo v arbitraži zgodil čudež*.
108. Če izgubijo privrženci sporazuma, pa *bo moral* Pahor resno *razmisliti* o političnih posledicah avanture, v katero nas je popeljal na svojo roko.
109. Volivci *imajo* do tega *vso pravico*.

3. 2 Povedkov prilastek

3. 2. 1 Boštjan M. Turk: Türkova "teza"

1. Od Depale vasi naprej jim *je* obrambni minister *služil kot ključno torišče, zoper katerega so gradilo svojo "sintezo"*.
2. In ljudje *bi osrečeni spet ploskali*.

3. 2. 2 Zlata Krašovec: Bralna značka

3. Tako *je* učiteljici, *čeprav nerada*, naročila ravnateljica, in sicer po naročilu župana, ki mu je to naložilo ministrstvo za šolstvo, ki pa seveda skrbi za kar najstrožjo ločitev Cerkve od države v javni šoli.

3. 3 Komentar k analizi

V obravnavanih besedilih povedkova določila nastopajo v 109 povedih. V nekaterih povedih se pojavi več kot eno povedkovo določilo. Skupno število povedkovih določil je 130.

V več kot polovici primerov povedkovo določilo stoji ob glagolu *biti*. Taki so primeri 2, 3, 7, 9, 14, 17, 20, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 37, 38, 42, 47, 48, 51, 52, 55, 57, 59, 61, 63, 64, 65, 66, 69, 71, 74, 78, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 92, 93, 95, 96, 97, 101, 102, 103, 104, 105, 106 in 107. Povedkova določila, ki nastopajo ob glagolu *biti*, so samostalniki (npr. primer 9) ali pridevniki (npr. primer 20). Večkrat se pojavi tudi elipsa glagolskega dela povedka, prisoten je samo predmetnopomenski del povedka, torej povedkovo določilo (npr. primeri 10, 27, 50, 90).

Pogosti so primeri, kjer ob povedku stoji nedoločnik. V vseh primerih sem ga obravnavala kot povedkovo določilo. Največkrat stoji ob glagolih in izrazih, ki jih *Slovenska slovnica* našteje kot take, ob katerih se nedoločnik rabi vezavno.⁸ Taki primeri so npr. 19, 23, 24, 39, 46, 54,

⁸ Toporišič 2004: 401–402.

58, 60, 62, 67, 79, 102, 108. Nedoločnik pa se pojavi tudi ob nekaterih glagolih, ki jih *Slovenska slovnica* ne obravnava kot take, ob katerih se nedoločnik rabi vezavno. V analizi so tudi ti primeri obravnavani kot povedkova določila. Tak je npr. primer 56, kjer je povedek *ne gre zameriti*. Podobno je v primeru 80, kjer je povedek *grozijo kaznovati*.

V obravnavanih besedilih je precej primerov, kjer povedkovo določilo stoji ob sicer pomensko popolnem glagolu, a ker mu spreminja osnovni pomen, sem take primere obravnavala kot povedkova določila. Pri tem sem si pomagala s *Slovarjem slovenskega knjižnega jezika*. Če tistega od možnih pomenov glagola v slovarskem članku, ki je enak pomenu glagola iz primera, označuje kvalifikator *ekspresivno/v povedni rabi/z oslavljenim pomenom* ipd., pomeni, da "to, kar stoji ob glagolu", glagolu spreminja, določa pomen. To pa je bistvena lastnost povedkovega določila. Taki primeri so npr. 4, 5, 35, 44, 49, 68, 70, 72, 86.

V obravnavanih besedilih sem našla le 3 povedkove prilastke. Pričakovala sem jih precej več. Treba pa je poudariti, da je bil obseg gradiva za analizo majhen, da so vsa besedila iste vrste, torej kolumne, in da so si med seboj tudi tematsko podobna, saj so vsa politično naravnana. Vrsta besedila in tematska naravnana nedvomno vplivata na ta rezultat.

4 SKLEP

V diplomskem delu sem skušala celovito pregledati teoretične ugotovitve v zvezi s povedkovim določilom in povedkovim prilastkom. Definicije *Slovenske slovnice* kot temeljnega jezikovnega priročnika sem primerjala s teoretičnimi ugotovitvami različnih razprav, napisanih po letu 1970. Nadejala sem se, da mi bo obsežen študij teoretične podlage zapolnil vrzeli v razumevanju teh dveh stavčnih členov. Pokazalo pa se je, da te vrzeli ne obstajajo le v mojem razumevanju te teme, ampak ostajajo to odprta vprašanja slovenske skladnje in s tem slovenskega jezikoslovja. *Slovenska slovnica* se je v nekaterih primerih izkazala za ne dovolj natančno ali v nekaterih trditvah celo samo sebi nasprotujočo. Čeprav ostale razprave prinašajo nekatere pomembne teoretične ugotovitve, ostaja tema nezaključena in v pričakovanju nadaljnjih preučevanj.

Analiza besedil je potrdila odprtost teh vprašanj, saj je marsikateri primer povzročal dvom in negotovost zaradi pomanjkanja natančnih in dokončnih teoretičnih kriterijev za določevanje. Presenetljiva je bila velika količina povedkovih določil v sicer obsegovno majhnem gradivu. Enako presenetljiva je bila majhna količina povedkovih prilastkov. A kot sem zapisala že v komentarju k analizi, je možno, da je na to vplivala vrsta in tematska naravnost besedil.

5 VIRI IN LITERARURA

Černelič Kozlevčar, Ivanka, 1971: O pomenu in sintaktičnih možnostih samostalnika in pridevnika v povedni rabi. *7. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 1–8.

Guzelj, Igor, 2009: Varuhi molka v modernem času. *Reporter*, 2, št. 26. 27.

Krašovec, Zlata, 2009: Bralna značka. *Reporter*, 2, št. 43. 53.

Pogorelec, Breda, 1972: Dopolnilnik (povedkov prilastek) v slovenski skladnji. *Linguistica*, 12. 315–327.

Pogorelec, Breda, 1974/5: Dopolnilnik (povedkov) v slovenski skladnji. *Jezik in slovstvo*, 20, št.5. 120–122.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. 2000. [Http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html](http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html). Dostop: 9. 9. 2013.

Smolej, Mojca, 2011: *Skladnja slovenskega knjižnega jezika - izbrana poglavja z vajami*. Ljubljana. Študentska založba.

Toporišič, Jože, 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana. DZS.

Toporišič, Jože, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Turk, Boštjan M., 2009: Türkova "teza". *Reporter*, 2, št. 51. 35.

Vasle, Vinko, 2009: Tajna novinarska loža. *Reporter*, 2, št. 48. 35.

Virant, Gregor, 2009: Pahorjev referendum. *Reporter*, 2, št. 47. 11.

Žele, Andreja, 2000: Tipologija poved(kov)ne rabe v Slovarju slovenskega knjižnega jezika. *Jezikoslovni zapiski*, 6. 57–65.

Žele, Andreja, 2006: Povedkovniška vloga v slovenskih povedih. *Slavia Meridionalis*, št. 6. Warszawa: ISPAN. 173–184.

6 PRILOGE

Priloga 1: dr. Boštjan M. Turk: Türkova "teza"

Priloga 2: Zlata Krašovec: Bralna značka

Priloga 3: Vinko Vasle: Tajna novinarska loža

Priloga 4: Igor Guzelj: Varuhi molka v modernem času

Priloga 5: dr. Gregor Virant: Pahorjev referendum

Türkova »teza«

Dogajanje v predprazničnem tednu nekako spominja na nauk filozofa iz nemških severnih krajev, ki je prepričan učil, da svet (in politika) nista nič drugega kot večni boj med tezo in antitezo, iz katerih se izvije sinteza. Da je ta tista tretja pot, ki nezmotljivo vodi do cilja, so razumeli predvsem Heglovi učeneci, ki so se v čast mislecu poimenovali z mladohegeljansko levico, njihov prvi brat v obupu pa je prav Karl Marx.

Na slovensko je ta misel prišla, kot da bi skoraj stoletje tavalala od lonca do sklede. Toliko časa je namreč minilo med objavo *Komunističnega manifesta* (1848) in njegovo prvo antitezo v obliki Titovega »ne« rdečemu ajdu Josipu Visarionoviču. Tretja pot, jugoslovanska, Titova smer je bila »sinteza«, ki je prvič presejala domači holmec in je segla vse do tistih dežel, kjer je koretelj še vedno prvo sredstvo prevoza, urna krača pa nekakšno »kolo v rezervi«, če vse odpove, za povrhu pa nekaj korakov za zadnjo platjo sopiha stepska zver. Neuvrščeni in Afrika, Azija ali kar je še pomanjkljivo razvitega! Tito in zamorski kralji, arabski prekanjenci in azijski šahi.

Prvo »antitezo« pa so slovenski komunisti postavili nekaj let pred jubilejem *Komunističnega manifesta*, med državljansko vojno. Tedaj so za potrebe doma narejene revolucije iznašli formulo, ki deluje še desetletja zatem. Začeli so z oboroženo akcijo, ki je imela za posledico oblikovanje antikomunistične milice, ki so jo postavili za svojo »antitezo«. Pet desetletji so nato preživeli pod emblemom zgodovinskih zaslug zoper klerofašizem in kolaboracijo. Še danes vztrajajo pri tem, kadar sebe deklarirajo v smislu enakovrednega partnerja zavezniških armad, ruskih, angloameriških, tudi francoske, kadar se umeščajo na stran nesporne zgodovinske sinteze.

Demos je bil urezan prav po tej logiki. V njem so komunisti kmalu identificirali svojo antitezo, ki so jo po Spomenki Hribar in »nesmrtnem« pamfletu iz velike noči 1992 poimenovali »desnica«. Za tedanje potrebe so bili to Cerkev, krščanski demokrati in obrtniško-libertarni del koalicije, kmalu pa so antitezo nadgradili glede na nosilni steber slovenske pomladi, Janeza Janša. Od Depale vasi naprej jim je obrambni minister služil kot ključno torišče, zoper katerega so gradili svojo »sintezo«. Ta je skozi devetdeseta nosila ime Milana Kučana, njegove podobe in imaginarija, ki so ga ogledala servilnega tiska vzpostavljala okrog tega »fenomena«.

Kučan je bil rešitev vsega tistega, kar naj bi Janez Janša pomenil kot »problem«, predvsem ključne retorike predsednika SDS, namreč da berlinski zid v Sloveniji ni padel. Teza (historična partijska oblast), antiteza (Janez Janša) in sinteza – Milan Kučan, formula pa stavek: pozabimo vendar na preteklost, kosti, državljansko vojno, zazrimo se v prihodnost.

S tem so komunisti »šofirali« vse do ustanovitve Forumu 21 in volitev 2004, ko se jim je prav »antiteza« Janeza Janše preoblikovala v sintezo. O tem smo pisali v članku *Čudežne orglice*, decembra 2004, v tedanjem *Magu*. Zgodovinsko dejstvo pa ostaja, da je reformkomunistom marksistična dialektika tedaj spolzela iz rok. Potrebovali so dobra tri leta, da so v roke dobili aparat nekakšnega servilnega adjutanta, ki je bil za potrebe partijske dialektike spet pripravljen zaigrati na Heglovo triado. V mislih imamo sedanjega predsednika republike, k čemur dodajamo legendarni francoski vzdih, *hélas*, joj, prejoj! Odlikovanje Tomaža Ertla je sicer bilo dejanje zgodovinske teže, vendar zgolj v analih partijskega *diamata*. Tako bo ostalo še dolgo. Türk je odlikoval Ertla, hkrati pa je enako storil s predsednikom Sazuja, pobudnikom zakona o biomedicinski etiki, Trontljem in Pedrom Opeko, redovnikom Cerkve. Antitezo je postavil ob tezo (Opeka in Trontelj proti Ertlu), na ta način pa računal, da bosta on in linija, ki jo ob podpori servilnih medijev zastopa, delovala kot sinteza.

V zrelem Kučanovem času bi seveda bilo tako. Türk in eskorta njegovih podpornikov (Zares, SD, LDS) bi spregovorila v jeziku »preseganja razlik«, »umiranja položaja« in nadgradnje kritične situacije. In ljudje bi osrečeni spet ploskali. Predvsem pa bi bila tistim, ki bi upravičeno ugovarjali Ertlovi nagraditvi, vzeta sapa iz jader. Pritisnjeni bi bili v nergaški kot: tako se je demokratični opoziciji godilo vse do leta 2004. Vendar so komunisti v svojem početju počasi prišli do konca: gospodarsko, politično in moralno tkivo države so razgrajevali že toliko časa, da jim je počasi zmanjkalo elementov (zidakov) za nove podvige hegeljanske dialektike. Če ni opeke za »antitezo«, tudi sinteze več ne moreš graditi.

Gospodarstvo so izčrpali: česar niso oropali, so prepustili stihijam neveščih birokratov na ministrstvu za delo: Mura, Prevent, MIP, IUUV in desetine drugih zgodb prizadevajo deset tisoče. Ljudje večinoma živijo slabo. Slaba je tudi javna podoba stvarnosti, saj (tiskanim) medijem nihče več ne verjame. Nihče tudi ne verjame vladi in njenim idejam: na primer zadnji o 562 evrih minimalne plače v kratkem. Verjamemo le temu, da se vlada zadolžuje za denarce, ki jih bo odplačevala cela generacija. Država se naposled pogreza v apatijo na eni in v kaos na drugi strani. Referenčna točka resnice postaja Arturjeva *Kmetija*.

Tu se šele odkriva, da so Türkova dejanja z zgodovino križajo v mimobežni smeri in brez logike: zgodovina je komunistom ušla z vajeti, nikakor je ne morejo več razdeliti v priljubljene triade. Ertl je proti svoji volji spregovoril v kontekstu laži, ki je vsak dan razvidna iz mizerije slovenske stvarnosti. Kolajne mu ni treba vračati: to vsak dan počno ponižani in razžaljeni vseh vrst. Ti so tudi zadnja »sinteza« partijskega eksperimenta pod Triglavom. ■

dr. Boštjan M. Turk
politični analitik
in publicist

**Ertlu kolajne
ni treba vračati: to vsak dan
počno ponižani in razžaljeni
vseh vrst. Ti so tudi zadnja
»sinteza«
partijskega
eksperimenta
pod Triglavom.**

Bralna značka

Danes se bosta v Zagrebu – veselimo se že usklajenosti njenega kostima in njegove kravate in se hkrati sprašujemo, kako neki jima to vedno znova uspe – na delovnem kosilu srečala slovenski premier Borut Pahor in hrvaška premierka Jadranka Kosor. Pahor je napovedal, da bo od hrvaške kolegice skušal izposlovati odvezo molčečnosti pri sporazumu o arbitraži glede meje, vendar je neuradni odgovor že znan: Hrvaška vlada naj bi sporazum objavila, ko ga bosta državi uskladili in ko bo v saboru dobila podporo za njegov podpis. Možnosti, da bi slovenska javnost v kratkem izvedela, kaj nam utegne sporazum prinesiti v resnici, so torej minimalne, dvomi pa veliki. Med prvimi je jasno odklonilno mnenje o skrivnostnem sporazumu izrazil France Bučar, a je bil Pahor odločen: prav naj bi imel on in ne Bučar. Pa ni kaj prida zaleglo. Bučarju so pritrdili številni pomembni ljudje, med njimi tudi pravni strokovnjaki, ki pa jih Pahor zavrača, češ da kritizirajo dokument, ki ga v resnici sploh ne poznajo. Še več, predsednik vlade je svoje goreče zavzemanje za sporazum s sosednjo Hrvaško pred dnevi podkrepil z zagotovilom, da od sporazuma ne misli odstopiti, »četudi bi to pomenilo konec njegove politične kariere«.

Kaj pa zdaj? Nič. Razen morda tega, da je premier bržkone precenil svoj zastavek; napovedi njegove prihodnje politične kariere so v tem trenutku – in to ne le zaradi Hrvaške – daleč manj blesteče, kot so bile, preden je prevzel vodenje vlade. Zastavek Slovenije je veliko večji, kajti če je skrivnostni sporazum zgolj po naključju mogoče brati tudi drugače, kot trdi (in bržkone tudi verjame) Pahor, tvega Slovenija nič manj kot izgubo teritorialnega stika z mednarodnimi vodami. Skrb za Pahorjevo politično kariero je ob tem povsem postranska stvar.

Čeprav res ne moremo trditi, da bi bila zdajšnja oblast pri dogovarjanju državnih meja kaj uspešnejša od prejšnjih, pa ji je le treba priznati, da čvrsto brani črto ločnico, po kateri po njenem prepričanju poteka ločitev Cerkev od države. Kolumnist tednika Družina Bogomir Štefanič pojav imenuje klerofobija, v ljudskem jeziku pa bi ga lahko opisali z besedami, da se vladajoča opcija boji Cerkev kakor hudič križa. Ozračje lepo ilustrira zgodba, ki je prejšnji teden prišla v javnost zaradi enega samega privitega vijaka. Dogaja se v kraju Polica pri Grosupljem, kjer v zelo skromnih razmerah deluje podružnična osnovna šola. Ker je otrok v kraju precej, je po uvedbi devetletke šola postala premajhna, a so starši učencev vseeno vztrajali, da njihovi otroci vsaj nižje razrede še naprej obiskujejo v domačem kraju, namesto da bi se vozili v – mimogrede povedano že tako prenatrpano – centralno šolo Bri-

nje. Marca 2003 so našli rešitev v ureditvi veroučne učilnice v bližnjem župnišču za potrebe pouka v prihajajočem šolskem letu 2003/2004, ko je v šolo prišla prva generacija devetletkarjev. Med počitnicami so starši pomagali s prostovoljnim delom učilnico urediti za pouk in v njej je potem leto dni redni pouk tudi potekal. V letih potem pa je šola učilnico uporabljala po potrebi in dogovoru.

Konec avgusta letos pa sta župnika Jožeta Mrvarja obiskala šolski hišnik in čistilka z nalogo, da ga obvestita, da bo to šolsko leto v omenjeni učilnici spet potekal redni pouk. Tako kot že pred leti. Vendar z majhno (?) razliko. Učiteljica je namreč dobila navodilo, da mora vsak dan pred začetkom pouka s stene sneti križ in ga skriti v predal, da ubogi nedolžni otročki ne bi bili izpostavljeni nevarni indoktrinaciji. Tako je učiteljici, čeprav nerada, naročila ravnateljica, in sicer po naročilu župana, ki mu je to naložilo ministrstvo za šolstvo, ki pa seveda skrbi za kar najstrožjo ločitev Cerkev od države v javni šoli. No, to pa se je župniku, ki je šoli zmeraj z veseljem priskočil na pomoč in ji prepustil učilnico v brezplačno uporabo, vendarle zdelo preveč. Učilnica v župnišču je navsezadnje last Cerkev in nekako ni prav, da bi gostje odločali o tem, kako naj gostitelj opremlja svoje prostore. Župnijski pastoralni svet je župnika pri tem podprl, in križ so na steno pritrdili v vijakom, tako da je vsakodnevno snemanje zdaj zelo oteženo, križ pa je na steni tudi med poukom. Kaj pa zdaj? Ja, starši upajo, da zaradi tega ministrstvo ne bo sprožilo novih korakov, medtem pa njihovi otroci morda prav v teh dneh prebirajo basen o lisici in ježu, ki ga je vzela pod streho potem pa ... No, saj gotovo veste, kaj je bilo.

Najbrž ni treba posebej omenjati, čigava slika je visela po razredih, ko se je branja učila generacija današnjih poslancev. Gotovo pa je, da bo klofuta okoli ušes, ki je je bil zgodovinski spomin Slovencev pretekli teden deležen v državnem zboru, še lep čas odmevala. Tako votlo lahko doni le praznina. Za kaj gre? Po polletnem mencanju okoli tega, kaj storiti z resolucijo *Evrovskega parlamenta o evropski zavezi in totalitarizmu*, je titoizmu naklonjeni del izvoljenih predstavnikov ljudstva najprej spremenil prvotno predlagano deklaracijo o podpori tej resoluciji v deklaracijo o seznanitvi z njo. Spremembi so poslanci SDS in SLS ter poslanec italijanske narodnosti Roberto Battelli sicer nasprotovali in so zato glasovanje obstruirali, a je bila deklaracija o seznanitvi s 46 glasovi za in dvema proti nazadnje vendarle sprejeta. Nobenega dvoma ni o tem, da državni zbor nam in svetu sporoča, kako so poslanci resolucijo sicer prebrali, vendar si zdaj o njej lahko vsak od njih misli, kar hoče. Čestitamo! Če že niso zmogli sprejeti obsodbe vseh totalitarizmov, jim bo do konca mandata morda uspelo dobiti vsaj bralno značko.

Zlata Krašovec
publicistka

Če poslanci že niso zmogli sprejeti obsodbe vseh totalitarizmov, jim bo do konca mandata morda uspelo dobiti vsaj bralno značko.

Tajna novinarska loža

Slovensko novinarstvo pod našimi vidno napreduje! Odločno smo se znebili odgovornega urednika STA Boruta Meška in ga postavili na cesto. Da je bila kazen upravičena, govori tudi argumentacija predsednika 571 Grege Repovža, ki je ogorčeno omenil, da Meško ni imel prave izobrazbe in da je bil na mesto odgovornega urednika postavljen brez pozitivnega mnenja novinarskega zastopstva. Škandal brez primere. Reči pa je treba, da si brez izobrazbe in brez podpore novinarskih kolegov mirno lahko odgovorni urednik Mladine, še več, to je celo priporočljivo, a le pod pogojem, da si naš. Biti naš je več kot doktorski naziv.

Potem smo onemu Mateju Hlebšu s televizije »pomoti« podtaknili nepravo razsodbo našega vse časti vrednega razsodišča, v pričakovanju, da se bo fant zdaj kazensko preselil v dokumentacijo ali pa vratarnico. Pa se ni, kar pomeni, da bo treba akcijo nadaljevati. Nad častnim razsodiščem Društva novinarjev Slovenije sem v tej zvezi rahlo razočaran, ker so proti Hlebšu uporabili le 1. in 4. člen kodeksa. Potem so četrtega preklicali, pa ne vem zakaj, namesto da bi fantu obesili vse člene novinarskega kodeksa, ga ovadili tožilstvu, policiji, predsedniku vlade, predsedniku države, predsedniku parlamenta, predsedniku državnega sveta, predsedniku vrhovnega tožilstva in predsedniku ustavnega sodišča. Lahko tudi na Finsko. A ker prihaja naš najpomembnejši zakon za vladanje – zakon o RTV – bomo še malo potrpli.

Me pa veseli, da se je v našem novinarstvu končno začel pravi konkurenčni boj. Potem ko so pri Dnevniku v zvezi z afero Patria malo omagali in so se začeli samocenzurirati (škoda), so vajeti v roke preiskovalnega novinarstva vzeli v Pivovarniškem listu, da bi si siromak malo popravil naklado, ki mu je neupravičeno padala tudi v času naše oblasti, naših novinarjev in naših urednikov. To je čuden fenomen, zagotovo pa velika krivica. Formula za višjo naklado pa je bila že nekaj časa znana: greš na Finsko in nekaj napišeš. Recimo, da je novinar v Helsinkih srečal nekega dobro obveščenega klošarja, ki je rekel, da je v bližnjem bifeju slišal, da so oni iz bifeja slišali, da naj bi Janez Janša v resnici bil lastnik Patrie, pa to skriva bolje kot Gregor Golobič svoje firme v Singapurju. Dober novinar bo potem besedici »naj bi« črtal, ker njuna uporaba pomeni, da ni nujno, da je Janša res lastnik Patrie, vnaša nepotreben sum v našo resnico in bega bralce. Res je sicer, da Janša ni lastnik Patrie, a kot vemo iz teorije, v novinarstvu objektivne resnice ni. Vprašajte Manco Košir.

Pogoj za višjo naklado Pivovarniškega lista je tudi, da je njegov odgovorni urednik Dejan Košir. Čeprav se to ta hip še ne pozna, česar ne razu-

mem, pa se bo z novinarskimi tipi Dejana Karbe lahko naklada čez noč spremenila. Seveda je temu primerno treba vzgojiti tudi bralstvo Pivovarniškega lista, ki na primer ni pokazalo nakladnega razumevanja pisanja Vlada Šlambergerja o junakih svinčenih časov, v katerem je ta mojster peresa in resnice vse nekoč partijske šefe Dela razglasil za disidente, pokončne novinarje in urednike; tako rekoč silo, ki je razbila in pokončala komunistično enoumje v medijih in osamosvojila Slovenijo. Čisto tako seveda ni bilo, a zdaj, ko smo na oblasti, imamo pravico, da zgodovino spet pišemo po svoje. Šlambergerju pa tudi ne gre zameriti, če je kaj pomešal in pozabil. Se zgodi tudi v boljših familijah!

Dejan Karba pa je zagotovo glasnik nove profesionalizacije slovenskega novinarstva! Menda so o tem žurnalističnem fenomenu poglobljeno razpravljali tudi na pravkar končanih novinarskih dnevih Grege Repovža in ugotovili, da smo na pravi poti. Ko pa greš po pravi poti, se lahko tudi malo izgubiš, in te pravice nihče nikomur ne sme jemati, ker je pravica do izgube tudi ustavna človekova pravica. Če zdaj kdo natolcuje, da se je Dejan Karba malo izgubil v profesionalnem in etičnem novinarstvu, to ni nič hudega, kajti v slovenskem profesionalnem in etičnem novinarstvu je toliko stranskih poti (poleg glavne ceste), da hitro zaideš. Na primeru »Karba« pa se bodo tudi sedanje in upam, da tudi prihodnje generacije študentov novinarstva učile o tem, kako se ta posel opravlja!

Dopolniti bo treba tudi vse študije in doktorate o tako imenovanem raziskovalnem novinarstvu, saj je Karba dokazal, da novinarstvo ni to, kar smo do včeraj mislili, ampak nekaj povsem drugega. Recimo, da tožilcem v tujino neseš nekatere dokumente, kar je tudi človekoljubno dejanje, ne samo globoko novinarsko etično – če namreč preiskovalci ne najdejo poti iz afere Patria, jim je treba malo pomagati. Najboljši novinarji 21. stoletja na Slovenskem bodo obveščevalci, tajni agenti, špijoni, ovaduhi, po srcu pa globoko resnicoljubni.

O resnicoljubnosti Dejana Karbe iz Pivovarniškega lista pa ni mogoče dvomiti. Fant je teolog, moli zase in za svoje sogovornike, zagotovo tudi za tiste, ki jih obtožuje hudih kaznivih dejanj, ki jih še preiskovalci ne poznajo. Oni finski preiskovalec pa zagotovo ni preveč veren človek, kajti tudi Karbova molitev ni pomagala, da bi človek vztrajal pri kakšni besedi, ki mu jo je Karba položil v usta. Nasprotno, prav po lucifersko in peklenko je Finec demantiral vse, kar je kot njegove izjave zapisal teolog.

A končna resnica je tudi to, da takšnih »karb« brez »koširjev« in naših ne bi bilo. Amen.

Glosira: **Vinko Vasle**

P. S.:
Proračun za
prihodnje
leto je kot
afera Patria:
veliko obljub
in malo
resnic.

Varuhi molka v modernem času

Nastop informacijske pooblaščenke Nataše Pirc Musar v ponedeljki televizijski oddaji Studio City je njene čedalje številnejše kritike le še utrdil v pričanju, da vrla gospa zlorablja funkcijo, ki jo bo po volji predsednika države in oblastne večine v parlamentu opravljala tudi naslednjih pet let. Očitno je namreč, da zavestno opušča izvajanje ključnega dela obveznosti, ki ji jih nalaga ustanovitveni zakon (ZInfP) iz novembra 2005: v pogovoru z Marcelom Štefančičem se je razglasila zgolj za varuhinjo podatkovne nedotakljivosti fizičnih oseb, pa naj bodo v igri razvpiti tajkuni ali anonimni kmetje z najbolj zakotnega podeželja. In ni pozabila poudariti, kako pomembna je zaščita zasebnosti slehernega državljana.

A že površno branje omenjenega zakona pripelje do ugotovitve, da je najmanj enako pomembna, če ne prednostna naloga infopooblaščenca nadzor nad dostopnostjo informacij javnega značaja, pri čemer je dolžan ščititi – ko gre za možnost pridobitve ali vpogleda v registre in datoteke državnih in lokalnih organov, skladov, zavodov, agencij ipd. – tako pravice fizičnih kot pravnih oseb. Sprva je bilo to sploh edino poslanstvo institucije, na katero so dolžnosti inšpektorja za varstvo osebnih podatkov prenesli šele po popravku ZDIJZ. Pričakovali bi torej, da si bo v sedanjih turbulentnih časih, ko nedorečenim aferam in domnevnim zlorabam na najvišji ravni ni videti konca, nekdanja novinarka Nataša Pirc pogosteje dodelila vlogo iskalca manjkajočih dokazov, vendar se raje postavlja na stran subjektov, ki jih z različnimi izgovori nočejo dati iz rok.

Lep primer je individualna pogodba nekdanjega prvega človeka NLB Marjana Kramarja, ob Gregorju Golobiču menda najdragocenejšega človeka iz Drnovškove kadrovske zapuščine. Čeprav so razkritje škandaloznega papirja, »vrednega« skoraj poldrugi milijon evrov, zahtevali tudi številni poslanci in čeprav po mnenju devetih desetih Slovencev objava njegove vsebine ni nič manj v javnem interesu kot objava višine in načini zavarovanj tajkunskih kreditov, odobrenih v obeh saniranih državnih bankah, je Pirc Musarjeva glasno obsodila neznanega storilca, čigar zasluha je, da so navzlic cagavosti vlade in sprenevedanju koalicijskih ajatol v državnem zboru podrobnosti prišle v medije. Je morda ohranila miselne in vedenjske vzorce iz časa, ko je kot piarovka v Horvatovi Aktivi letala po Avtotehni in skušala ugotoviti, kateri lump izdaja poslovne skrivnosti novinarjem sovražene revije? Kakorkoli že, mirno se poživža na 6. člen zakona o dostopu do informacij javnega značaja (ZDIJZ-B), ki zapoveduje brezpogojno razkritje želenega podatka, če je nanj vezani javni interes močnejši od interesa drugih oseb, da bi ga ohranile zase; izjema so

le informacije, označene z dvema najvišjima stopnjama tajnosti, ter tiste, katerih razkritje bi bodisi kršilo zaupnost davčnega postopka in davčne skrivnosti bodisi ogrozilo nujno diskretnost v obveščevalni menjavi s tujimi državami in mednarodnimi organizacijami. Med njimi, recimo, niti varovalk v zakonih o bančništvu in o gospodarskih družbah niti bančnega zakona. Zato bi pooblaščenka ravnala edino pravilno, če bi protestirala, ko je guverner BS Marko Kranjec branil nepreglednost kreditne dejavnosti slovenskih poslovnih bank.

Toda ni se oglasila. Nema je ostala tudi ob nastopu generalnega sekretarja NLB Sama Nučiča, ki je kljub podeljeni odvezi molčečnosti oznanil, da ne bodo izdali podrobnosti o pogojih, pod katerimi se je pri njih zadolžila znamenita Ultra. Skratka, vse naštetu v njenih očeh najbrž ne opravičuje sklicevanja na javni interes, a presoja o tem ni nič bolj v domeni informacijske pooblaščenke, kot je v pristojnosti pisca tega sestavka.

Sicer pa bi skupaj z varuhinjo človekovih pravic in s še pol ducata neformalnih moralnih avtoritet v deželi pod Alpami morala zagnati vik in krik ob popolnoma drugi zadevi, povezani z odvezo molčečnosti. Gre za izjavo kriminalista Jamnika, da se je našel možki, ki ve veliko o krvnikih, žrtvah, organizatorjih in poteku pobojev v Hudi jami pri Laškem, da pa je pripravljen spregovoriti le, če ga bo Zveza borcev odrešila zaobljube molčečnosti.

Kdor ni nepopravljivo topoumen, se mu je ob tej novički moral v glavi sprožiti plaz vprašanj. Prvo je, v kakšni državi pravzaprav živimo, če v njej še vedno deluje zakon molka po vzoru mafije, uveljavljen nekoč davno, v nekem podivjanem, a že propadlem režimu in v mrakobnih razmerah, ki bi jih pod vplivom človekovih pravic in modernih civilizacijskih vrednot najraje čim prej pozabili. Zakaj se priča grozot še po šestih desetletjih boji osvetliti dogodke, ki so ji jih na takratnem območnem sedežu državne varnosti ali morda na poveljstvu zasavskega Knoja zaukazali pozabiti? So se lovke Udbe podaljšale v sedanost in grozijo kaznovati kakršno koli samovoljno stegovanje jezika? Od kdaj je organizacija pod vodstvom Janeza Stanovnika pristojna dajati odvezo likvidatorjem ali očividcem zločinov in kdo jo je za to postavil? Kdo poleg Nataše Pirc Musar je dolžan zagotoviti, da bo možakar povedal, kar ve, in da bo zadostil interesu javnosti, ki je v tem primeru zagotovo izjemno velik?

Nič ni tako, kot je videti, bi lahko zapisali namesto sklepa. Ali pa je morebiti polepšano prikazovanje stvari v slogu informacijske pooblaščenke tolažilna nagrada, s katero skuša oblast olajšati ljudstvu opotekanje skozi krizo?

Igor Guzelj
novinar

Pričakovali bi, da si bo v sedanjih turbulentnih časih Nataša Pirc Musar pogosteje dodelila vlogo iskalca manjkajočih dokazov, vendar se raje postavlja na stran subjektov, ki jih z različnimi izgovori nočejo dati iz rok.

dr. Gregor Virant
predsednik
Zbora za republiko

**Če izgubijo
privrženci
sporazuma, bo
moral Pahor
resno razmisliti
o političnih
posledicah
avanture, v
katero nas je
popeljal na
svojo roko.**

PAHORJEV REFERENDUM

Sodobna demokracija temelji na sistemu ljudskega predstavnstva. Ljudje na volitvah vsakih nekaj let izbiramo med ponudbami, ki nam jih »prodajajo« politične stranke, in izberemo svoje predstavnike, ki jih potem plačujemo za to, da v našem imenu sprejemajo odločitve o javnih zadevah. Neposredna demokracija, to je odločanje na referendumu, je sicer v mnogih demokratičnih državah (še zdaleč ne vseh) možna, vendar je velika redkost. Neposredna demokracija, omejena na svobodne državljane moškega spola, je cvetela v antičnih mestnih državah, kjer je bilo državljanov relativno malo in so imeli veliko časa za razmišljanje in debatiranje o politiki, saj so vse delo v glavnem zanje opravili sužnji. Danes so referendumi le še v redkih državah (na primer v Švici) pogost način odločanja o javnih zadevah. Slovenija je v tem pogledu nekoliko specifična, saj so referendumi pri nas dokaj pogosti. Na referendumu smo odločali tudi o zares drugorazrednih političnih temah, kot so reorganizacija železnic, gradnja termoelektrarne ali vračanje vlaganj v telekomunikacijsko infrastrukturo. Bolje bi bilo, če bi ljudsko odločanje ostalo rezervirano za resnično bistvene, prvorazredne politične teme. Zato se že dolgo zavzemam za to, da bi ustavo dopolnili s kvorumom, to je z določbo, da referendumski izid velja le, če se referendumu udeleži določen odstotek volivcev – na primer najmanj ena tretjina. S tem bi zagotovili, da bi referendum razpisovali le o pomembnih temah, ki pritegnejo na volišča znaten delež volilnega telesa. V nasprotnem primeru se lahko zgodi, da se na referendum odpravijo le tisti, ki so neposredno zainteresirani za referendumski izid, in seveda izglasujejo odločitev, ki je ugodna zanje in ne za javno korist.

Arbitražni sporazum o reševanju meje med Slovenijo in Hrvaško je gotovo prvorazredna politična tema, zato je referendum o njem smiseln, pravzaprav kar nujen. Gre za odločitev, ki bo dokončno in trajno začrtala mejo slovenske države. Odločitev je zgodovinska, saj bomo mejo zapustili zanamcem, ki ne bodo več mogli vplivati nanjo.

Zares prava pot za potrditev sporazuma bi bila odločanje v državnem zboru z dvetretjinsko večino in nato, če bi bil sporazum v domu predstavniške demokracije potrjen, še odločanje na naknadnem zakonodajnem referendumu, na katerem bi zadnjo besedo izreklo ljudstvo. Zakaj dvetretjinska večina? Zgodovinskih zunanjepolitičnih odločitev se ne sprejema s preglasovanjem, pri tem narod ne sme biti razcepljen. Takšne odločitve zahtevajo nacionalno enotnost, se pravi visoko stopnjo političnega konsenza. Glede na to, da so državne meje predmet urejanja temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti, je tudi pravno bolj prepričljivo stališče, da bi morali ta ustavni dokument dopolniti ali arbitražni sporazum ratificirati z ustavnim zakonom. V obeh primerih bi bila za odločitev potrebna dvetretjinska večina.

Vladajoča koalicija je očitno odločena, da bo glasovanje v državnem zboru opravljeno z navadno večino, da bo torej zgodovino pisal koalicijski glasovalni valjar. Ta scenarij jim lahko prepreči le ustavno sodišče, če se bo postavilo na stališče, da je sporazum v neskladju s temeljno ustavno listino. A glede na usodni pomen ratifikacije sporazuma za Pahorjevo politično prihodnost imam občutek, da bo sedanja sestava ustavnega sodišča, ki je v vseh politično občutljivih zadevah doslej brez izjeme pritrčila tranzicijski levici, iskala predvsem argumente za Pahorjev koncept.

Torej nam ostane referendum. Če že gredo vladajoči v odločanje z navadno večino, bi bilo prav, da najprej v parlamentu sprejmejo odločitev in jo nato dajo v potrditev na referendum ter v primeru negativne odločitve sprejmejo nase tudi politične posledice. A odločili so se (taktično premeteno, ne pa tudi korektno do ljudstva in političnih konkurentov), da bo referendum izveden pred odločanjem v parlamentu. Tako bo arbitražni sporazum v razpravi manj časa, ljudje pa pred referendumskim odločanjem ne bodo mogli spremljati parlamentarne debate, ki bi marsikomu pomagala pri odločanju.

Poleg tega, da so se iz taktičnih razlogov odločili za posvetovalni referendum, so vladajoči vprašanje zastavili manipulativno – iz arbitražnega sporazuma so v vprašanje povzeli le tisto, kar jim ustreza, sporna vprašanja (odločanje o meji zgolj po pravu in ne po načelu pravičnosti, kar je za arbitražno odločitev ključnega pomena; nesprejemljiv čas arbitražnega odločanja) pa so v vprašanju zamočana. Premier Pahor je sicer napovedal, da bodo vprašanje »očistilo«. Če bo tokrat držal besedo, bo to priznanje napačne in poteza političnega ferpleja, ki jo velja pozdraviti. Toda počakajmo, besede našega predsednika vlade so precej poceni.

Pravkar prebiram spomine generala de Gaulla, ki je o demokraciji nekoliko cinično dejal, da je znosna, dokler imaš večino. Na referendumu o arbitražnem sporazumu bodo eni zmagali, drugi bodo poraženi. Ljudstvo bo svoje povedalo, večinska odločitev bo obveljala, čeprav bo šlo le za en glas večine. Če bomo nasprotniki arbitražnega sporazuma ostali v manjšini, ne bomo nič manj prepričani o njegovi škodljivosti, odločitev bomo morali spoštovati, in ostalo nam bo le upanje, da se bo v arbitraži zgodil čudež. Če izgubijo privrženci sporazuma, pa bo moral Pahor resno razmisliti o političnih posledicah avanture, v katero nas je popeljal na svojo roko.

Upam, da bo referendumski kampanja ponudila dovolj možnosti za argumentirano soočanje argumentov. Volivci imajo do tega vso pravico. Samo da ne bo kdo v strahu pred porazom vladajoče koalicije spet odvrnil pozornost ljudi tako, da bo sprožil kakšen »veliki pok«!

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo, ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 17. septembra 2013

Kaja Naglič